

ΚΩΝ. Ι. ΠΑΝΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΕΝ ΤΗ ΑΡΣΑΚΕΪΩ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚῃ ΑΚΑΔΗΜΙΑΙ ΠΑΤΡΩΝ

ΘΕΩΡΙΑ, ΜΕΘΟΔΟΣ
ΚΑΙ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ
ΕΚΚΛΗΣ. ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΛΥΓΗΣ, ΕΚΚΛΗΣ. ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ,
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ, ΙΕΡΟΣΨΑΛΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΝΤΟΣ ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

» Τὰ μὲν οὖν παρ' ἡμῶν τοιαῦτα
» Εἰδὲ μικρὰ καὶ τῆς ἀξίας ἐλάττω,
» καὶ Θεῷ φίλον τὸ κατὰ δύναμιν»,
(Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός).

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

ΧΑΡ. & ΙΩ. ΚΑΓΙΑΦΛ

ΑΘΗΝΑΙ - ΠΑΤΡΑΙ 1970

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ.'

ΠΕΡΙ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΚΚΛΗΣ. ΜΟΥΣΙΚΗΣΗ ΤΟ ΙΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΡΘΗΣ ΠΛΟΚΗΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΑΓΓΕΛΙΑΣ ΑΥΤΩΝ.-

Ἡ ὀρθή γραφή ὡς καὶ ἡ ἔντεχνος πλοκή τῶν χαρακτήρων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς ἐκανονίσθησαν ὡς γνωστὸν, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Διδασκάλων, οἵτινες διὰ τῶν μελιρρήτων καὶ θεοπνευστῶν, οὕτως εἶπεν, μουσικῶν αὐτῶν συνθέσεων ἐθησαύρισαν καὶ ἐκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς πλοῦτον πνευματικὸν ἀνυπολογίστου ἀξίας καὶ διδασκαλίαν ἀνταξίαν τῆς ἐξόχου αὐτῶν μαθήσεως καὶ σοφίας. Ἐκ τῆς μελέτης δὲ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἀσμάτων τῶν Διδασκάλων ἡμῶν τούτων καὶ τῆς ἀκριβοῦς κατανοήσεως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οὗτοι ἔγραψαν καὶ τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων τοὺς ὁποίους μεταχειρίσθησαν ὀδηγούμενοι δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ γράψωμεν μέ ὀρθογραφικὴν ἀκρίβειαν ἔν μουσικὸν μάθημα, ἂν ἔχωμεν τὰς, πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένας γνώσεις. Διότι ὅχι μόνον ἡ ὀρθή γραφή, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐντελής γνῶσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς καὶ ὁ ρυθμὸς καὶ ἄλλα πολλὰ χρησιμεύουν πρὸς τοῦτο. Ὅθεν, ἵνα ὀρθῶς γράψωμεν, ἀνάγκη ὡς εἶπομεν, νὰ γνωρίζωμεν καλῶς τοὺς ὀρθογραφικοὺς τῆς μουσικῆς κανόνας, τοὺς ρυθμοὺς καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι πρὸς τοῦτο συντελεῖ.

Ἡ Ὑλη, περὶ τῆς ἐν γένει ὀρθογραφίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀναλόγως τῆς φύσεως καὶ ἐνεργείας τῶν σημείων δύναται νὰ κατανεμηθῇ εἰς τρεῖς (3) κατηγορίας.

Α'. Ὁρθογραφία καὶ πλοκή τοῦ Ἰσου, ὡς καὶ τῶν ἀνιόντων χαρακτήρων.

Β'. Ὁρθογραφία καὶ πλοκή τῶν κατιόντων χαρακτήρων.

καὶ Γ'. Ὁρθογραφία τῶν τροπικῶν ὑποστάσεων ἢ καλλωπιστικῶν σημείων, ὡς καὶ τῶν ἐγχρόνων ὑποστάσεων, ἥτοι (χρονικῶν σημείων αὐξανόντων τὸν χρόνον καὶ τῆς διαφόρου ἐνεργείας αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν).

Α'. Περί τῆς ὀρθογραφίας τοῦ ἴσου (\sim) καὶ τῆς συμπλοκῆς αὐτοῦ μετὰ τῶν χαρακτήρων τῆς ποσότητος τῶν ἐγχρόνων, ὡς καὶ τῶν ἀχρόνων ὑποστάσεων.

Τὸ ἴσον \sim ὡς βάσις τῆς μελωδίας εἶναι πάντοτε ἀπαραίτητον καὶ ἀνευ αὐτοῦ, οὔτε ἀνάβασις, οὔτε κατάβασις γίνεται. Τὸ ἴσον ἔχον τὴν δύναμιν τῆς ἰσότητος, τίθεται ἐν ἀρχῇ μετὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ τυχόντος ἤχου καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς μελωδίας. Πρὸ τοῦ ἴσου προηγείται οἰοσδήποτε χαρακτήρ ἐκτὸς τῆς πεταστῆς, μετ' αὐτὸ δὲ ἀκολουθεῖ ὁμοίως οἰοσδήποτε χαρακτήρ.

Ὅταν παραστῇ ἀνάγκη νὰ ἐξέλθωμεν τῆς ἰσότητος καὶ νὰ ἐξαγγείλωμεν τὸ ἴσον \sim με ζωηρότητα, τότε ἐὰν μετὰ τὸ ἴσον δὲν ἀκολουθῇ κατιοῦσα φωνὴ ἀλλ' ἕτερον ἴσον, θέτομεν ὑπ' αὐτὸ τὸ ὀλίγον \sim οὕτω:

π | \sim \sim \sim ἢ Δ \sim \sim | \sim \sim | \sim \sim \sim \sim \sim \sim κ.λ.π.
 q A γι ος δ̄ και μη τε ρα του ου θε ε
 ἢ ν \sim | \sim \sim \sim \sim \sim \sim κ. λ. π. ἢ γ \sim | \sim \sim \sim \sim
 δ̄ Ma κα ρι ι ο ος γγ E πι το ον
 | \sim \sim \sim κ. λ. π.
 πο ο

Πρὸς ἔκφρασιν ὅμως μεγαλυτέρας ζωηρότητος μετὰ κυματισμοῦ, θέτομεν πρὸ αὐτοῦ βαρεῖαν καὶ κάτωθι αὐτοῦ πεταστὴν καὶ ἀπλῆν μετ' ἀντικενώματος. π. χ.

Δ | \sim \sim \sim \sim \sim \sim | \sim \sim \sim \sim \sim \sim | \sim \sim \sim \sim \sim \sim
 A α α α να α α α
 ἢ π | \sim \sim \sim \sim \sim \sim | \sim \sim \sim \sim \sim \sim κ. λ. π.
 q ε ε ε ε κε
 ἢ ζ \sim | \sim \sim \sim \sim \sim \sim | \sim \sim \sim \sim \sim \sim | \sim \sim \sim \sim \sim \sim
 και αι αι αι αι αι τη η η ζω ω
 \sim κ. λ. π.
 ω

Ἐντὶ τοῦ ὀλίγου τίθεται ψηφιστὸν \sim , ἢ βαρεῖα \sim , ἢ πεταστὴ \sim , ὡσάκις πρόκειται ἀπαραιτήτως νὰ ἐπακολουθήσῃ κατιόντες χαρακτήρες, εἰς ἣν περισσότεροι κατὰ τὴν περίστασιν, πρὸς ἔκφρασιν τῆς ζωηρότητος τοῦ ψηφιστοῦ ἢ τῆς βαρύτητος τῆς βαρείας ἢ τῆς ὀξύτητος τῆς πεταστῆς.

Όταν πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν εὐρίσκονται δύο ἢ τρία ἴσα (), τῶν ὁποίων τὸ τελευταῖον ἔχει ἀνάγκην ζωηρότητος, τότε, ἐὰν μὲν οἱ ἐπακολουθοῦντες χαρακτῆρες εἶναι ἰσόχρονοι πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἴσον, τὸ ἔχον ἀνάγκην ζωηρότητος, τίθεται ὑπ' αὐτὸ ψηφιστὸν Π.Χ.

 κ. λ. π.
ως μο νος α γα θος ος και φι λα

Ἐὰν δὲ οἱ ἐπακολουθοῦντες χαρακτῆρες εἶναι ἑτερόχρονοι, ἦτοι ἐὰν τὸ ἴσον τοῦτο ἔχει δύο χρόνους, οἱ δὲ ἐπακολουθοῦντες κατιόντες χαρακτῆρες ἔχουν ἓνα χρόνον, τότε τίθεται ὑπὸ τὸ ἴσον πεταστή. Π. Χ.

α ξι ι ι ω ως τι μι σω με εν

Ὅμοιως τὸ ἴσον ὑποτάσσει τὴν πεταστὴν ἀνευ ἑτεροχρόνου, ὅταν ἔπεται τούτῳ μία μόνη Ἀπόστροφος εἰς τὴν ὁποῖαν νὰ τίθεται συλλαβὴ οὕτω :

Δ α σου το με γα ε ε λε ε ος

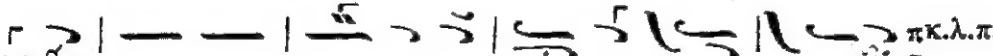
Ἄλλ' ὅταν τὸ ἴσον δὲν ἀπαιτῇ ζωηρότητα, τότε τίθεται ἀνευ πεταστής καὶ ἄς ἀλλάζει συλλαβὴ εἰς τὴν Ἀπόστροφον π. χ. οὕτω :

6 3 6
Χαι ρε η τω πα ρα λυ τω την ι α σιν βρα βευ
σα σα

Όταν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ συλλαβῇ εὐρίσκεται τὸ ἴσον μετὰ τῆς Ἀποστροφῆς, τότε τίθεται πρὸ αὐτοῦ βαρεῖα π. χ.

π α του θε ε ου κ. λ. π.
Η σο φι ι α του θε ε ου

Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ τεθῇ εἰς τὴν Ἀπόστροφον χρονικὸν σημεῖον ἀπαραιτήτως δέον νὰ εἶναι ἀπλῆ οὕτω :

7 7 πκ.λ.π.
της Εκ κλη σι ι ας του ου Χρι στου ου

Ἐπίσης ὅταν τὸ ἴσον ἀπαιτῇ ὀξύτητα μεθ' ἑτεροχρόνου, τίθεται πεταστή μετὰ κλάσματος καὶ ἐφ' ὅσον ἀκολουθεῖ τούτῳ ζεύγος Ἀποστροφῆς

φων ἄνευ κλάσματος, ἐννοεῖται, ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συλλαβὴν τότε προτάσσεται τούτων ἡ βαρεῖα. Οὕτω :

π
q

Χα ρι σμα α σιν ι ι α α α σε ω ων πλου
κ. λ. π.

τι

Ἐὰν δὲ αἱ ἀκολουθοῦσαι Ἀπόστροφες εἶναι τρεις ἄνευ ἑτέρου χρόνου, τότε τίθενται ἄνευ βαρείας οὕτω :

π

Ση με ε ρον κρε μα α ται αι αι
κ. λ. π.

η

Δ
α

τρα νως πα α ρε δω ω κε
π κ.λ.π.

Ἐὰν ὁμοῦς εἰς μίαν γραμμὴν εὐρεθῶσι τέσσαρες ἢ καὶ περισσότεραι Ἀπόστροφες, τῶν ὁποίων Ἀποστρόφων ἕκαστον ζεύγος λαμβάνει ἀνὰ μίαν συλλαβὴν τοῦ κειμένου καὶ ἐφ' ὅσον εἰς τὴν πρώτην ἀπόστροφον ἑκάστου ζεύγους ἀλλάζει συλλαβή, τότε πρὸ ἑκάστου ζεύγους γράφεται ἡ βαρεῖα οὕτω :

Πως χει ει ρο ο θε ε τη η η σει ει ο δου ου

λο ος τον του σω θη η ναι αι τας ας ψυ υ

χα ας η η μω ω ω ω ω ων

Ἐὰν δὲ ἑκάστη τῶν Ἀποστρόφων λαμβάνῃ συλλαβὴν τότε οὐδόλως προγράφεται βαρεῖα, ἀλλὰ τίθεται μόνον ψηφιστὸν εἰς τὸ ἴσον ἢ τὸ ὀλίγον οὕτω :

Δ
α

θα να τον ε νε κρω ω σας ο υ περ υ

κ. λ. π.
 μνητος και δε δο ξα σμε

Ὅμοίως δὲ ὅταν εἰς τὴν τελευταίαν συλλαβὴν δὲν εὑρεθῶσι δύο Ἀποστροφοὶ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς, βαρεῖα οὐδόλως τίθεται. Οὕτω :

κ. λ. π.
 γ δ Πρε σβε ευ ε ε δι ι η νε ε ε κω ω ως

Ἐὰν εἰς μίαν μουσικὴν γραμμὴν ὑπάρχωσι δύο ἴσα, ἢ καὶ περισσότερα, ἔχοντα κατόπιν αὐτῶν ἀνὰ μίαν Ἀποστροφήν, τότε εἰς ἕκαστον ἴσον προτάσσεται ἡ βαρεῖα, ἐφ' ὅσον εὐρίσκονται ἐν μῇ συλλαβῇ οὕτω :

κ. λ. π.
 π ρ Οι οι μοι ο Α α δαμ εν θρη η νω κε
 ε κρα α γεν δλ

Ὅταν δύο ἴσα, ἢ ὀλίγον καὶ ἴσον ἔχουσι ἀνάγκην κυματισμοῦ, θέτομεν ὑπ' αὐτὰ τὸ Ἔτερον (σύνδεσμον) ὁπότε οἱ φθόγγοι αὐτῶν προφέρονται μὲ ἑλαφρὸν καὶ λιγυρὸν κυματισμόν. Οὕτω :

γ δ Το ο ο το ο ο το ο ο το ο ο δλ
 η Δ Α α α α α α α α α α
 σ α α α α α α κ. λ. π.

Ἐπίσης ὅταν μετὰ τὸ ἴσον ἀκολουθῇ Συνεχὲς ἑλαφρὸν, βαρεῖα πρὸ τοῦ ἴσου δὲν τίθεται. Οὕτω :

ε δ η πα α ρου ου σα α η η με ε ε
 ρα Δ κ. λ. π.

Διότι τὸ Συνεχὲς ἑλαφρὸν ἀποτελούμενον ἐκ δύο κατιουσῶν φωνῶν, ἦτοι τῆς Ἀποστροφῆς καὶ τοῦ Ἐλαφροῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ὑπο-

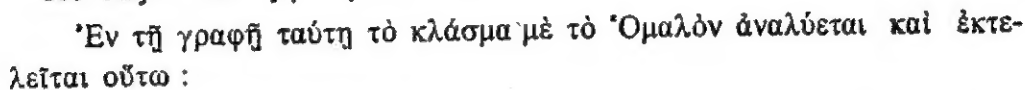
(Ὅρα καὶ περὶ ἐνεργείας τοῦ ὁμαλοῦ, εἰς τὰ ἐκφραστικὰ σημεῖα σελ. 9).

Τὰ συνδεόμενα Ἴσα ἢ Ὀλίγα δέον ἀπαραιτήτως νὰ δέχωνται μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συλλαβὴν καὶ νὰ εἶναι καὶ τῆς αὐτῆς δεξιότητος, δηλαδὴ τὸ ὁμαλὸν συνδέει δύο Ἴσα ἢ Ὀλίγον μὲ Ἴσον, ἢ Ἀπόστροφον μὲ Ἴσον.

Οὕτω : | \ — — — ἢ | \ — — — ἢ | \ — — — Ὅταν πάλιν τὸ Ἴσον ἢ τὸ Ὀλίγον μετὰ κλάσματος ἀπαιτῇ ζωηρότητα, ἀκολουθεῖ ὁμοῦ κατόπιν μία Ἀπόστροφος μετὰ κλάσματος ἢ καὶ ἄνευ κλάσματος, τότε τίθεται ὑπὸ τὸ Ἴσον ἢ τὸ Ὀλίγον, τὸ Ὅμαλόν. Οὕτω :

 Το ο νο μα α α σου ου Υ γραν δι ο

 δευ σας ω σει ξη ραν

Ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ τὸ κλάσμα μὲ τὸ Ὅμαλόν ἀναλύεται καὶ ἐκτελεῖται οὕτω :

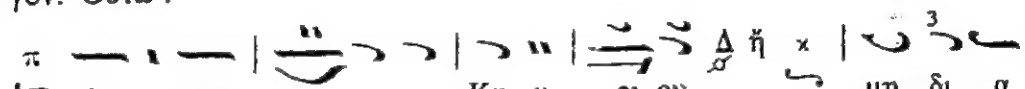

 Το α ο νο μα α α κ.λ.π. Υ γρα αν δι ο

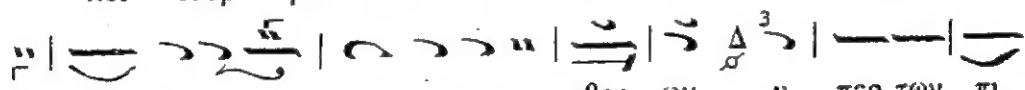

 δε ευσας ω σει ξη η ραν

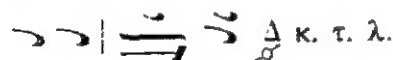
Ἐπίσης ὅταν τὸ Ὀλίγον μὲ κλάσμα γράφεται ἐν μιᾷ καταλήξει ἐν τῇ ὁποίᾳ εὐρίσκεται μαρτυρία, καὶ ἐφ' ὅσον ἀκολουθεῖ μία καὶ μόνον Ἀπόστροφος ἰσόχρονος τοῦ Ὀλίγου, τότε τίθεται Ὅμαλόν ὑπὸ τὸ Ὀλίγον. Οὕτω :

 π λει τουρ γε ε ε Κυ υ ρι ου μη δι α

 α λι ι πη η η ης πρε ε σβευ ων υ περ των πι

 στειτε λουντων

Τοῦτο γίνεται διότι ἡ μαρτυρία ἐπειδὴ διακόπτει τὴν φωνήν, ὁ ἀκόλουθος φθόγγος γίνεται τρόπον τινὰ ὡς ἀρχὴ μέλους. Πολλάκις ὁμοῦς ἢ

μετά τοῦ Ἰσου ἢ τοῦ Ὀλίγου, Ἀπόστροφος δὲν ἰσοχρονεῖ αὐτῷ, τότε ἀναπληροῦται τὸ ἰσόχρονον διὰ τοῦ ἐπομένου τῇ Ἀποστροφῇ ταύτῃ φθόγγου τοῦ Ὀλίγου ἢ τῶν Κεντημάτων, καθὼς τοῦτο :

Δ | | |
τους α α χρα αν τουους Σουου ε

Ἡ ἐνέργεια τοῦ ὁμαλοῦ δύναται ἀκριβέστερον νὰ παρασταθῇ διὰ τῆς ἀναλυτικῆς γραμμῆς.

Δ | | | ἢ Δ |
Του ους α α χρα αν του ους Σουου του ους α α
 | ε κ. λ. π
χρα αν του ους Σου ου

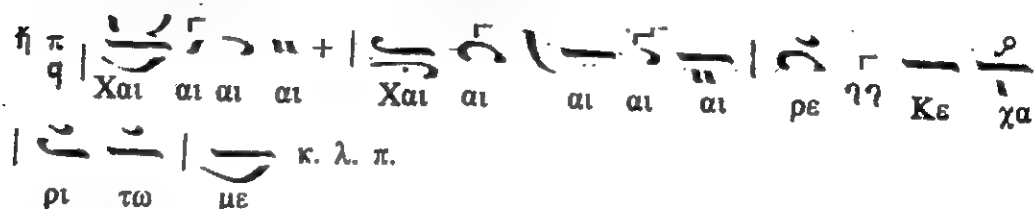
Ὅταν μεταξὺ δύο Ἰσων ἀπαιτῆται ἀνίων χαρακτήρ, τότε μὴ ὑπαρχούσης μὲν ἀνάγκης γοργοῦ, τίθενται μεταξὺ αὐτῶν τὰ κεντήματα καὶ προφέρονται ἡπίως. Οὕτω :

π | | | | | ἢ Δ
Προσκυ νει ειν και αι δο ο ξα α ζειν
 | | |
ως αυ το ος η η θε ε ε ε ε ε ε ε
 | | | ε
ε ε η θε ε ε λη η σας

Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ ἀνάγκη γοργοῦ, τότε μεταξὺ τῶν δύο Ἰσων ἀντὶ τῶν Κεντημάτων, τίθεται τὸ Ὀλίγον με Γοργόν, προφερόμενον διὰ λαρυγγισμού. Οὕτω :

π | | | |
Το ο ο ο ο ο το ο ο το ο ο Χει κλπ
 | | π κλπ
ει ρα ας σου ου ου ου ου λου ου ου ου ου ου

Δυνάμεθα ὁμῶς νὰ θέσωμεν καὶ Γοργὸν εἰς τὰ Κεντήματα ὅταν εὐρεθῶσι μεταξὺ δύο Ἰσων, ἐὰν ἐπὶ τοῦ Ὀλίγου θέσωμεν τὸ Ἰσον καὶ τὰ Κεντήματα, ὅποτε λαμβάνουσι τὴν ζωηρότητα αὐτοῦ, τὸ δὲ μέλος προ-

Ἐὰν εἰς τὰς συνθέσεις ἢ ἀπαιτῆται μεγαλύτερα βραδύτης, τότε προτάσσοντες τοῦ Ἰσου τὴν βαρεῖαν, γράφομεν ὑπ' αὐτὸ διπλὴν ἢ τριπλὴν καὶ συνδόμεν τοῦτο μετὰ τοῦ ἐπομένου κατιόντος χαρακτηρισ, οὐχὶ πλέον δι' ἀντικενώματος, ἀλλὰ δι' ἑτέρου (Συνδέσμου), Οὕτω : 1) ἢ 2) καὶ 3) , Ὅποτε καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις αὐτὰς ἡ ἐνέργεια τῆς βαρεῖας πίπτει ἐπὶ τῆς τελευταίας ἀπλῆς, χωρὶς νὰ σημειώνεται ἡ βαρεῖα, μεθ' ἣν ἀκολουθεῖ κατὰβασις καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ Ἰσου τοῦ ὁποίου προγράφεται. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐνταῦθα πρέπει ἡ αὐτὴ συλλαβὴ τοῦ Ἰσου νὰ ἐξακολουθῇ καὶ διὰ τοῦ ἐπομένου κατιόντος χαρακτηρισ. Ὁ δὲ κατιὼν χαρακτήρ θὰ εἶναι Ἄπο στροφος ἢ Ἐλαφρὸν.

καὶ καλὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἔχει Οὕτω : 1) $\underbrace{\quad}_{\text{το } \circ}$ Ἀνάλυσις =

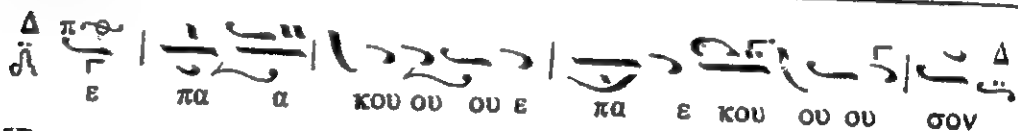
$\begin{array}{c} \text{το} \quad 0 \\ \text{το} \quad 0 \quad 0 \quad 0 \end{array} \quad \text{2) } \begin{array}{c} \text{το} \quad 0 \\ \text{το} \quad 0 \end{array} = \begin{array}{c} \text{το} \quad 0 \\ \text{το} \quad 0 \end{array}$
 και 3) $\begin{array}{c} \text{το} \quad 0 \\ \text{το} \quad 0 \end{array} = \begin{array}{c} \text{το} \quad 0 \\ \text{το} \quad 0 \end{array}$

Παραδείγματα με φράσεις από κείμενα αρχαίων Διδασκάλων και με
 ανάλυσιν γραφής αὐτῶν πῶς πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται.

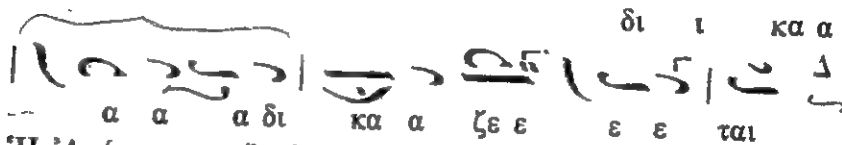
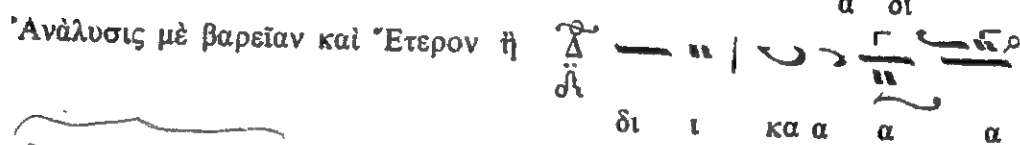
1) $\Delta \quad \Sigma_{\text{ou}} \quad \text{ou} \quad \text{ou} \quad \text{ou} = \Delta \quad \Sigma_{\text{ou}} \quad \text{ou} \quad \text{ou} \quad \text{ou}$

ἢ Ἀντὶ τῆς Ἀποστρόφου μὲ ἐλαφρόν Οὕτω :

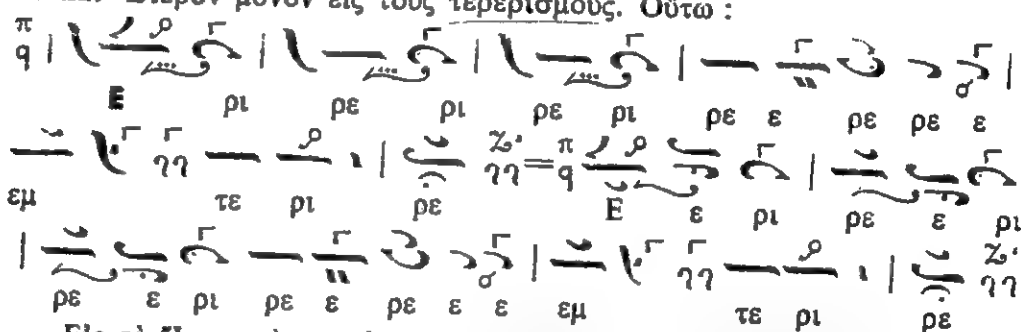
1) Εκ κλη σι ι ι ι ι α α α α α α

Ἔτερον παράδειγμα με Ἐλαφρόν ἔχων συλλαβὴν π. χ. | κ.λ.π.
α δι

Ἡ Ἀπόστροφος ἢ τὸ Ἐλαφρόν δύναται νὰ ἔχῃ ἰδίαν συλλαβὴν, βαρεῖ-
αν καὶ Ἔτερον μόνον εἰς τοὺς τερερισμοὺς. Οὕτω :

Εἰς τὸ Ἴσον, τὸ γοργόν καὶ αἱ φθοραὶ τίθενται ἄνωθεν καὶ κάτωθεν αὐτοῦ. Τὸ ψηφιστόν, τὸ Ὁμαλὸν καὶ τὸ Ἔτερον τίθενται κάτωθεν, ἢ δὲ βαρεῖα τίθεται πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ. Ἐκ δὲ τῶν χρονικῶν σημείων, τὸ μὲν κλάσμα τίθεται ἄνωθεν, ἢ δὲ ἀπλῆ μετ' ἀντικενώματος κάτωθεν, ἢ διπλῆ καὶ τριπλῆ μεθ' ἑτέρου καὶ ἄνευ αὐτοῦ πάντοτε κάτωθεν.

Δυστυχῶς αἱ ἀνωτέρω μουσικαὶ γραμμαὶ, ὥς δέον νὰ ἐκτελοῦνται, οὐδόλως τηροῦνται ὑπὸ τῶν σημερινῶν Ἱεροσαλιτῶν, καθότι οἱ περισσό-
τεροι οὐδόλως ἐμελέτησαν ἢ ἐνδιαφέρθησαν νὰ ἐκμάθουν τὰς ἐπεξηγή-
σεις τῶν χρονικῶν καὶ ἐκφραστικῶν σημείων, ὥς καὶ τὴν καλὴν καὶ
ὀρθὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν.-

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΑΝΙΟΝΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ

1) περὶ τῆς συμπλοκῆς τοῦ Ὀλίγου (—).

Τὸ ὄλιγον —, ὠνομάσθη οὕτω διότι ὄλιγον κατ' ὄλιγον καὶ ἀνὰ
ἓνα φθόγγον ἀναβιβάζει τὴν φωνήν. Δηλαδή δταν ἔχωμεν ἀνάγκην ἀνα-

βάσεως ἑνὸς φθόγγου λαμβάνοντος συλλαβὴν, τότε μεταχειριζόμεθα μόνον τὸ ὀλίγον —, ὅπερ συνεπινοηθὲν μὲ τὸ Ἴσον — καὶ τὴν Ἀπόστροφον —, ἀνέκαθεν ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἀνάβασιν, καθὼς καὶ ἡ Ἀπόστροφος διὰ τὴν κατάβασιν, τὸ δὲ Ἴσον ὡς βάσις τῆς μελωδίας. Ἡ κάτωθι μουσικὴ γραμμὴ περιλαμβάνουσα καὶ τοὺς τρεῖς θεμελιώδεις τούτους μουσικοὺς χαρακτήρας καταδεικνύει, πῶς οἱ παλαιοὶ Διδάσκαλοι ἐσχημάτιζον τὴν μελωδίαν τῆς κλίμακος.

Ἡ Κλίμαξ καὶ μὲ μέλος. Ρυθ. οἶ

οὐ τως ουν α να βαι νε και ου τωκαικα
 τα βαι νε

Ἡ Κλίμαξ καὶ μὲ ἄλλην φράσιν.

κα τοι κων εν ου ρα νοις και ελ θων
 ε πι της γης

Ἐὰν ὁμως ἡ συνεχὴς ἀνάβασις εὐρεθῇ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ συλλαβῇ τότε τίθενται ὑπὸ τὸ ὀλίγον — τὰ κεντήματα Π. χ. —, διότι ταῦτα ὡς καὶ ἡ ὑπορροή οὐδέποτε λαμβάνουσι συλλαβὴν, ὡς σώματα οὐδέτερα. Π. χ.

Αλ λη η λου ι ι α α α

Ἔτερον μὲ Κεντήματα κάτωθεν καὶ ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου.

Πα α α α α α α α α σα αν την βι
 κ. λ. π.
 ω τι κη η η η η

Ἐπίσης τὰ κεντήματα τίθενται ἐν συνεχεί, ἄνευ ἑτεροσυλλάβων, ἀναβάσει καὶ παρὰ τὸ ὀλίγον καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ κατὰ τὴν περίστασιν.

Προ τυ πων την α να α α στα α α α
 σι ιν και πα α να μω μη η η τον

Όταν απαιτήται ζωηρά ἐκφώνησις ἐν τῷ τέλει τοιαύτης συνεχοῦς ἀναβάσεως, τότε κάτωθεν τοῦ ὀλίγου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ Κεντήματα, τίθεται ψηφιστόν, ὡς ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν Κεντημάτων καὶ οὐχὶ ἐπὶ Ὀλίγου. Οὕτω :

π α νε τει ει λε μη η πα α αυ σης

Ἐὰν ὁμως ἡ μετὰ τὴν τελευταίαν συνεχῇ ἀνάβασιν Ἀπόστροφος λάβῃ συλλαβὴν τότε παραλείπεται τὸ ψηφιστόν καὶ προτάσσεται εἰς ἕκαστον ζευγὸς Ἀποστροφῶν βαρεῖα. Ἐννοεῖται ὅτι ἕκαστον ζευγὸς θὰ ἔχῃ ἰδίαν συλλαβὴν π. χ.

6 με γα α ε λε ε ο ος Φω τι σθεν
 \ α α δε ελ φοι

Τὸ Ὀλίγον κατὰ τὴν σύνθεσιν λαμβάνει διαφόρους θέσεις. Γράφεται μόνον καὶ συμπλέκεται μεθ' ὅλων σχεδὸν τῶν μουσικῶν χαρακτῆρων, ἐξ ὧν ἄλλους μὲν ὑποτάσσει, εἰς ἄλλους δὲ ὑποτάσσεται καὶ εἰς ἄλλους προτάσσεται.

Τὸ ὀλίγον καὶ ἡ πεταστὴ ἀνάγονται εἰς τὰ ὑποτακτικὰ τῆς μουσικῆς σημεῖα καὶ λέγονται Σώματα. Γίνονται δὲ βοηθητικά εἰς τὰ πνεύματα, ἅτινα εἶναι τὰ Κέντημα καὶ ἡ Ὑψηλή, ἐπειδὴ τὰ πνεύματα οὔτε ἐκφωνοῦνται, οὔτε γράφονται μόνον τῶν. Ἐκφωνοῦνται ὁμως καὶ γράφονται διὰ τὴν στηρίζωνται ἐπὶ τῶν δύο τούτων σωμάτων π. χ. (α ἡ η) . Ἐὰν εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἡ συνεχῆς αὕτη ἀνάβασις εὔρεθῇ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ συλλαβῇ, τὸ δὲ τέλος αὐτῆς ἀπαιτεῖ γοργόν, τότε τὰ τελευταῖα κεντήματα τίθενται ἄνωθεν τοῦ ὀλίγου μετὰ γοργοῦ

π. χ. Δε ε ευ τε Ὁμοίως τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς συνήθεις καταλήξεις ὅλων τῶν ἤχων. π. χ.

π δο ο ο ξα α α σοι

Αἱ ἀνωτέρω γραμμαὶ τῆς συνεχοῦς ἀναβάσεως εἶναι ἰσόχρονοι. Ἐὰν ὁμως ἡ τελευταία ἀνιοῦσα φωνὴ ἀπαιτῇ καὶ ζωηράν ἐκφρασιν, τότε τί-

θεται ὀλίγον με Ἀντικένωμα καὶ προφέρεται μετὰ τετιναγμένης φωνῆς.

Π. χ. Δ | $\underline{\underline{\text{με}}}$ ε ε ε ε ε εν Δ |

Ὅταν ἐν συνεχεῖ ἀναβάσει ὁ τελευταῖος ἀνιὼν χαρακτήρ καὶ αἱ μετ' αὐτὸν κατιοῦσαι Ἀπόστροφαι ἀπαιτῶσιν ἑτερόχρονα, ὁ δὲ ἀνιὼν καὶ ζωηρότητα, τότε ὑπὸ μὲν τὸν τελευταῖον ἀνιόντα τίθεται ψηφιστὸν, ἄνωθεν δὲ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπομένων δύο τοῦλάχιστον ἢ καὶ περισσοτέρων Ἀποστροφῶν κλάσμα, οὕτω :

δ κ | $\underline{\underline{\text{το}}}$ ον Πε τρον και Ι α κω ω βο ον κ. λ. π.

Ἐὰν δὲ μόνον ὁ τελευταῖος ἀνιὼν χαρακτήρ ἀπαιτῇ σὺν τῷ ἑτέρῳ χρόνῳ καὶ ζωηρότητα, αἱ δὲ ἐπόμεναι Ἀπόστροφαι δὲν ἀπαιτῶσιν ἕτερον χρόνον, τότε ἀντὶ τοῦ μετὰ Ψηφισμοῦ Ὀλίγου τίθεται Πεταστή. π. χ.

π οι φο βου με ε νοι το ον Κυ υ υ ρι ι ι
 ι ον π. κ. λ. π.

Ὅταν μετὰ τὸ ἔχον ἀνάγκην ζωηρότητος Ὀλίγον ἀκολουθῇ μία μόνη ἑτεροσύλλαβος Ἀπόστροφος, τότε, ἐὰν μὲν καὶ τὸ Ὀλίγον καὶ ἡ ἐπόμενη ἑτεροσύλλαβος Ἀπόστροφος δέχωνται καὶ κλάσμα, τίθεται ὑπὸ τὸ δμαλὸν. π. χ.

$\frac{1}{2}$ η μεν ε βρον τη η η σας δο ο ο ο ξα α
 α α σοι π. κ. λ. π.

Ἐὰν δὲ τὸ Ὀλίγον καὶ ἡ Ἀπόστροφος δὲν δέχωνται κλάσμα, τότε τὸ Ὀλίγον ἀντικαθίσταται διὰ τῆς Πεταστής. Οὕτω :

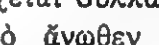
$\frac{3}{4}$ Μη α πορ ρι ψης με α κ. λ. π. $\frac{6}{8}$ των πει ρα
 σμων τω κλυ δω κ. λ. π.

Ἐπίσης δταν τὸ Ὀλίγον δέχεται Κεντήματα κάτωθεν ἢ ἄνωθεν με γοργόν, τότε τὸ γοργὸν πάντοτε ἀνήκει εἰς τὰ κεντήματα.

Π. χ. κ.λ.π.
Mω ση η η ης τω

Τὸ 'Ολίγον ὅταν εἶναι ὁμοσύλλαβον μετὰ τῶν κεντημάτων, ἀπαιτεῖ ὅπως ταῦτα τίθενται παρ' αὐτῷ ἢ ἐπ' αὐτοῦ καὶ προφέρονται ἡπίως. π.χ.

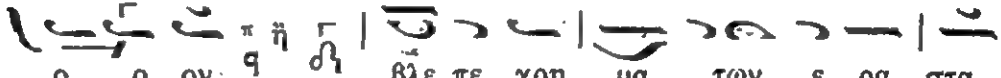
 κλπ.
Α α βρα α α α αμ τον φι λο ο θε ε ον

Ἡ σύνθεσις 'Ολίγου μὲ Κεντήματα κάτωθεν π. χ. δὲν ἐπιδέχεται ποτὲ ἰδίαν συλλαβὴν. Ἐὰν δὲ τὸ 'Ολίγον δέχεται συλλαβὴν ἢ γραφὴ μεταβάλλεται εἰς τοιαύτην , ἴδε τὸ ἄνωθεν παράδειγμα. Τὸ 'Ολίγον ἀντὶ τοῦ κλάσματος δέχεται καὶ τὴν ἀπλὴν, ἀλλὰ μόνον μετ' ἀντικενώματος. Διπλὴν δὲ καὶ τριπλὴν μεθ' ἑτέρου καὶ ἄνευ ἑτέρου. Καὶ γενικῶς ἰσχύει καὶ διὰ τὸ 'Ολίγον, ὅτι ἐλέχθη καὶ διὰ τὸ ἴσον. (δρα σελ. 125).

Τὸ 'Ολίγον ἄνευ ἑτεροχρόνου καὶ μὲ ψηφιστὸν τίθεται πάντοτε, εἴτε ἐν θέσει, εἴτε ἐν ᾠρσει, ὅταν μετ' αὐτὸ ἀκολουθῇ Συνεχὲς ἑλαφρὸν ἢ

Ὑπορροή φέρουσα γοργόν. Οὕτω : ()

π. χ. κ
τον Κυ υ υ υ ρι ι ο ο ο ο

 κ
ο ο ον η δ βλε πε χρη μα των ε ρα στα

ἢ κ. λ. π.
ου ου τως η κο λου ουου ου ου θει

Ἐὰν ἄνωθεν τοῦ 'Ολίγου μὲ ψηφιστὸν ὑπάρχουσι Κεντήματα καὶ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκολουθῇ Ὑπορροή ἢ Συνεχὲς ἑλαφρὸν π. χ. οὕτω :

() , τότε ἀντὶ κεντημάτων τίθεται 'Ολίγον, καθό-

τι μετὰ ἀπὸ Κεντήματα δὲν δύναται ν' ἀκολουθῇ ὑπορροή ἢ Συνεχὲς ἑλαφρὸν, ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Ὑπορροή καὶ ἡ Ἀπόστροφος τοῦ συνεχοῦς ἑλαφροῦ δὲν ἐπιδέχονται ἰδίαν συλλαβὴν, ἐξαρτῶνται δὲ ἀπὸ τὸν προηγούμενον χαρακτῆρα, ὅστις διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι Κεντήματα. Διότι καὶ αὐτὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν προηγούμενον χαρακτῆρα καὶ δὲν λαμβάνουν ἰδιαιτέραν συλλαβὴν. Δυστυχῶς τοιαῦτα λάθη ἀνορθογραφίας παρατηρεῖ τις (εἰς τὴν Μ. ἐβδομάδα Γ. Ραιδεστηνοῦ καὶ εἰς τὰς νεοεκδόσεις Θεσ-

σαλονίκης). Παραδείγματα λανθασμένης γραφής εις Μ. εβδομάδα Γ. Ραι-
δεστηνοῦ δρα (σελ. 7 καὶ 61). π. χ.

Δ | | | κ.λ.π. ἢ Δ και βο
ο ο ρω
ο ο ρω

Ἐνφ ἡ ὀρθὴ γραφή σύμφωνα μετὸν ἀνωτέρω κανόνα ἔχει οὕτω :

Δ | | | τω κ.λ.π. ἢ Δ και
— | — κλπ.
βορ βο ο ο ο ρω

Ἐπίσης Ὀλίγον μετὰ ψηφιστὸν ἔχομεν ὅταν ἀκολουθοῦν δύο Ἀπό-
στροφοὶ ἢ καὶ περισσότεραι. π. χ.

Δ | | | | | | | | | | | | | |
| | |

Τὸ Ὀλίγον δὲν ὑποδέχεται ψηφιστόν, ὅταν κάτωθεν αὐτοῦ εὑρεθῶσι
Κεντήματα μετὰ γοργὸν ἄνωθεν καὶ ἀκολουθεῖ Συνεχὲς ἐλαφρόν μετὰ Ἀντι-
κένωμα καὶ ἀπλῆν, π. χ.

Δ | | | | | Δ κ.λ.π.
ι κε ε τε ευ ε οἱ

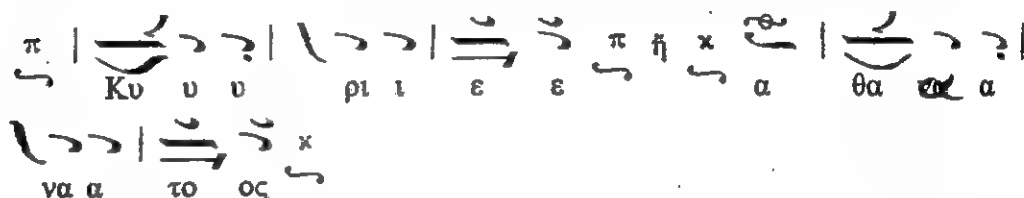
Ἐὰν μετὰ τὸ Ὀλίγον κεῖται μιὰ καὶ μὲν Ἀπόστροφος μετὰ κλάσμα
καὶ ἰσοχρονεῖ μετὰ τὸ Ὀλίγον, τότε τὸ Ὀλίγον ἀντὶ τοῦ ψηφιστοῦ λαμ-
βάνει τὸ Ὅμαλόν. π. χ.

| | | | | | | | |
ε γω ω ει πα Κυ υ ρι ι ε η

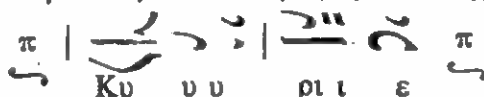
Τὸ ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου τιθέμενον κλάσμα, μετὰ κάτωθεν τὸ Ὅμαλόν
τῆς ἀνωτέρω γραμμῆς ἀναλύεται καὶ ἐκτελεῖται οὕτω : π. χ.

| | | | | | | | | |
ε γω ω ει ει πα Κυ υ ρι ι ε η

Ὅταν μετὰ τὸ Ὀλίγον ἀκολουθοῦν τέσσερες (4) Ἀπόστροφοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν δευτέρα ἀπαιτεῖ κλάσμα, ἡ δὲ τρίτη βαρεῖαν, τότε ἀντὶ τοῦ κλάσματος τίθεται Ἀπλὴ εἰς τὴν δευτέραν Ἀπόστροφον. Οὕτω :

Ἐὰν τὸ τέλος τῆς ἀνωτέρω γραμμῆς εἶναι διάφορον καὶ δὲν θέλει βαρεῖαν, τότε ἡ δευτέρα Ἀπόστροφος ἀντὶ τῆς Ἀπλῆς δέχεται τὸ κλάσμα, οὕτω :

Ἐκ τῶν ἐγχρόνων ὑποστάσεων, τὸ Ἀργὸν τίθεται ἀνωθεν τοῦ Ὀλίγου τοῦ ἔχοντος κάτωθεν Κεντήματα. Τὸ κλάσμα καὶ τὸ γοργὸν τίθεται καὶ ἀνωθεν καὶ κάτωθεν αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἀπασαι αἱ φθοραὶ τῶν ἤχων. Ἡ Ἀπλὴ μετ' Ἀντικενώματος καὶ ἡ Διπλῇ, τριπλῇ κ. λ. π. μεθ' ἑτέρου ἢ ἀνευ τοιοῦτου τίθενται κάτωθεν.

Ἡ Σιωπὴ καὶ ὁ Σταυρὸς καὶ προηγούνται καὶ ἔπονται τοῦ Ὀλίγου. Ἐκ δὲ τῶν ἀχρόνων ὑποστάσεων ἡ μὲν βαρεῖα προγράφεται τοῦ Ὀλίγου, αἱ δὲ λοιπαὶ ὑπογράφονται πᾶσαι πλὴν τοῦ Ἐνδοφώνου, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε τίθεται εἰς τὸ Ὀλίγον.

Τὰ σημεῖα τῶν ὑφεσодиέσεων τίθενται καὶ ἀνωθεν καὶ κάτωθεν τοῦ Ὀλίγου κατὰ τὴν περίστασιν.

2ον) Περὶ τῆς Συμπλοκῆς τῆς Πεταστῆς

Ἡ Πεταστὴ ὠνομάσθη οὕτω, διότι οἱ ἀρχαῖοι, ἐμφαίνοντες διὰ χειρονομίας τὴν μελωδίαν αὐτῆς ἐσχημάτιζον πάντοτε πτέρυγὰ τινα κινουμένην. Ἡ Πεταστὴ, ὡς ἐκ τῆς ποιότητός της, ἔχει ἰδιάζουσας θέσιν εἰς τὴν μουσικὴν γραφὴν. Τὸ μέλος δύναται ν' ἀρχίζῃ, ὅχι ὁμως καὶ νὰ καταλήγῃ μὲ Πεταστὴν. Πρὸ αὐτῆς δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὁποιοσδήποτε ἄλλος χαρακτήρ, κατόπιν ὁμως αὐτῆς μόνον κατιῶν χαρακτήρ καὶ οὐδέποτε ἀνιῶν ἢ ἴσων. Οἱ μετ' αὐτὴν κατιόντες χαρακτήρες οὐδέποτε εἶναι ἰσόχρονοι αὐτῆς. Δηλαδή ἂν ἡ Πεταστὴ , δέχεται κλάσμα π. χ. () δέον οἱ μετ' αὐτὴν κατιόντες χαρακτήρες νὰ μὴ δέχωνται κλάσμα. Ἄν δὲ αὕτη δὲν δέχηται κλάσμα, τότε δέον νὰ δέχηται τοῦλάχιστον ὁ πρῶ-

τος μετ' αὐτὴν κατιὼν χαρακτήρ κλάσμα. Ἡ Πεταστή ἀπαιτεῖ ὅπως μετ' αὐτὴν ἀκολουθοῦν κατιόντες χαρακτήρες καὶ οὐχὶ ἀνιόντες ἢ Ἴσον, διὰ τὰ δύναται νὰ διακριθῇ ἡ ποιοτική της ἐνέργεια.

Ἡ Πεταστή ἀναβαίνει ἕνα φθόγγον (μίαν φωνήν) καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς συνεχοῦς ἀναβάσεως λαμβάνει ζωηρότητα τινα ἐν εἴδει πετάγματος μετὰ κύκλου. Ὁ Χρύσανθος γράφων ἐν τῷ Μ. Θεωρητικῷ αὐτοῦ περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐντάσεως τοῦ φθόγγου τοῦ χαρακτήρος τῆς Πεταστῆς λέγει ἐν § 113 τὰ ἑξῆς: «ἡ δὲ πεταστή θέλει νὰ ἀναβιβάσωμεν τὴν φωνὴν ὀλίγον περισσότερον ἀπὸ τὴν φυσικὴν ὀξύτητα τοῦ τυχόντος τόνου. Φυλάττει δὲ τοῦτο τὸ ἰδίωμα καὶ ὅταν ὑποτάσσεται ὑπὸ τοῦ Ἴσου ἢ τῶν κατιόντων χαρακτήρων».

Ὁ Θ. Φωκαεὺς ἐν Κεφ. ΙΑ'. τοῦ θεωρητικοῦ τοῦ λέγει «Ἡ δὲ πεταστή ἀναβιβάζει τὴν φωνὴν ὀλίγον περισσότερον ἀπὸ τὴν φυσικὴν βάσιν τοῦ τυχόντος τόνου μὲ ταχεῖαν ἐπιστροφὴν ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν ἰδίαν βάσιν του. Φυλάττει δὲ τοῦτο τὸ ἰδίωμα καὶ ὅταν ὑποτάσσεται ἀπὸ τὸ Ἴσον». Ἡ πεταστή τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, καθὼς καὶ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς σχῆμα καὶ ὄνομα εἶχε καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῆς Βυζαντινῆς παρασημαντικῆς.

Ἐὰν ἡ Πεταστή τεθῇ ἄνευ ἑτεροχρόνου, (δηλαδὴ κλάσματος) τότε ἀπαραιτήτως μίαν καὶ μόνην Ἀπόστροφον δέχεται καὶ οὐχὶ περισσοτέρας, ὅποτε καὶ ἡ Ἀπόστροφος λαμβάνει συλλαβὴν. π. χ.

π | — — | ³ — | ³ — | ³ — | — —
 ρ του Γα βρι ηλ φθεγ ξα με νου σοι παρ θε νε το χαι αι
 Δ ἢ π | ³ — | ³ — κ. λ. π.
 ρε ὦ ρ Σε γαρ μη τε ρα

Ὅταν μετὰ τὴν Πεταστὴν ἢ Ἀπόστροφος λαμβάνῃ κλάσμα, τότε δύναται νὰ τεθῇ καὶ δευτέρα καὶ τρίτη Ἀπόστροφος μετὰ κλάσματος

ἢ καὶ ἄνευ κλάσματος π. χ. Δ | ³ — | ³ — | ³ — | ³ —
 ρος μοι το ο μυ υ υ
 Δ ἢ Δ — | ³ — | ³ — | ³ — | ³ —
 ρον και του το οι δας δι ι δο ο ο ο
 Δ κ. τ. λ.
 ναι

Ἐὰν μετὰ τὴν Πεταστὴν φέρουσα κλάσμα () εὐρεθῶσιν ἐν ἡ καὶ

περισσότερα ζεύγη Ἀποστροφών, τότε ἂν μὲν ἡ πρώτη ἐκάστου ζεύγους Ἀπόστροφος λαμβάνῃ συλλαβὴν, προτάσσεται ἐκάστου ζεύγους βαρεῖα. Π. χ.

α α γι α σαι τα α υ υ υ δα
α α α τα π q

Ἔτερα παραδείγματα δὲ (εἰς σελίδα 127). «Πῶς χειροθετήσῃ...»

Ἐπίσης μετὰ τὴν πεταστὴν μὲ κλάσμα τίθεται βαρεῖα, ἂν αἱ Ἀποστροφοὶ εἶναι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συλλαβὴν μὲ τὴν πεταστὴν. π. χ.

ο Κυ υ υ ρι ι ι ο ο ο ο ος
μου ου q

Ἐὰν ὅμως ἡ δευτέρα Ἀπόστροφος λαμβάνῃ συλλαβὴν, τότε βαρεῖα δὲν τίθεται. π. χ.

τε ε ρι ρε ε ρι ρε ε ε ρι ρεμ q

Ὅμοίως ὅταν ἀναβαίνωμεν ἐπὶ τὸ δξὺ συνεχῶς καὶ ὁ τελευταῖος ἀνιῶν χαρακτήρ ἐπιδέχεται κλάσμα, τότε ἂν μὲν οἱ ἐπόμενοι κατιόντες χαρακτῆρες δὲν ἔχουσι κλάσμα τίθεται πεταστὴ. Οὕτω :

ι ω αν νη ης ο Προ ο ο ο δρο ο ο ο
μος π q

Ἐὰν δὲ ἔχουσι κλάσμα τίθεται Ὀλίγον μετὰ ψηφιστοῦ. Οὕτω :

η πλα α α α νη η κα τηρ γη ται αι δ

Ὅταν μετὰ τὴν Πεταστὴν μὲ κλάσμα (υ), ἀκολουθοῦν δύο κατιόντες χαρακτῆρες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἔχει γοργὸν καὶ ὑπὸ τὴν ἰδίαν συλλαβὴν, τότε ἀπαραιτήτως τίθεται ὑπορροή. Π. χ.

ο τι ε γω ω Ἡ ἀνάλυσις τοῦ Ὀμαλοῦ καὶ τῆς Πεταστῆς ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ἔχει Οὕτω :

υ | κ. τ. λ.
 Δο ο ο ξα πα τρι

η Δ | κ.λ.π. Εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις οὐδέποτε
 Δε ε ευ τε ἡ πεταστή δέχεται κλάσμα.

Ἡ Πεταστή ὑποτάσσεται ὑπὸ τοῦ ἴσου Π. χ. , καὶ ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς ἐκ τῶν ἀνιόντων χαρακτήρων, μόνον ὅταν αὕτη τίθεται εἰς τὸ ἄκρον μέρος τοῦ δεξιοῦ τῆς πεταστῆς οὕτω : ἢ , ἐκ δὲ τῶν κατιόντων ὑπὸ πάντων τῶν χαρακτήρων. Τὰ δὲ Κεντήματα οὐδέποτε τίθενται ἐπ' αὐτῆς. Τὸ δὲ Ὀλίγον καὶ τὸ Κέντημα τιθέμενα ἐπ' αὐτῆς π. χ. ἢ ὡς καὶ ἡ Ὑψηλὴ τιθεμένη εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς πεταστῆς π. χ. συνεκφωνοῦνται. Ἡ Πεταστή, εἴτε ὑποτασσομένη, εἴτε συνεκφωνουμένη, φυλάσσει ἀμείωτον τὴν ποιοτικὴν τῆς ἐνέργειαν (δηλαδὴ τὴν ἐν εἰδὶ πετάγματος ὀξύτητα) καὶ τὴν ὁποῖαν μεταβιβάζει πρὸς τοὺς μετ' αὐτῆς συντεθειμένους χαρακτήρας.

Ἡ Πεταστή δέχεται ὅφ' ἑαυτὴν ἐκ μὲν τῶν ἐγγρόνων ὑποστάσεων μόνον τὸ κλάσμα καὶ τὴν Ἀπλὴν μετ' Ἀντικένωματος καὶ οὐδέποτε μόνην. Ἐκ δὲ τῶν ἀχρόνων σημείων μόνον τὸ Ἀντικένωμα μὲ ἀπλὴν, τὴν βαρεῖαν καὶ τὸ Ἔτερον.

1) Παραδείγματα με Πεταστήν, Ἀντικένωμα καὶ Βαρεῖαν.

Δ | — — | | |
 α πο θω ω ω με ε ε θα α α
 | Δ κ.λ.π.
 με α

2) με Ἔτερον (Σύνδεσμον). Π. χ.

π | — — — | |
 Κυ υ υ υ ρι ι ι ι ε
 η Δ | | | κ. λ. π.
 ε ε ε ε ε ε ε ε

Μονόχρονος Πεταστή με ἀκολουθοῦντας πολλοὺς κατιόντας χαρακτήρας συχνότατα λαμβάνεται εἰς τὴν ἄρσιν. Ἐὰν μετὰ τῆς μονοχρόνου Πεταστῆς ἀκολουθοῦν δύο Ἀποστροφῶι ἢ καὶ ζεύγη Ἀποστροφῶν ἀνευ κλάσματος, (ἐννοεῖται ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συλλαβὴν) τότε προτάσ-

σεται τούτων ἡ βαρεῖα. Οὕτω :

νον το ε ε λε ε

κ.λ.π. Ἐπίσης μονόχρονος Πετα-
 στη λαμβάνεται εἰς τὴν
 ἄρσιν καὶ ὅταν ἀκολουθεῖ μία Ἀπόστροφος με κλάσμα. Οὕτω :

Πα α α αν τα τα α ε ε ε θνη ολ

Συνήθως τοῦ ἀνωτέρω εἵδους μουσικὰς γραμμὰς με τὴν Πεταστὴν μονόχρονον καὶ εἰς τὴν ἄρσιν συναντῶμεν εἰς τὰ ἀργὰ στιχηραρικὰ μαθήματα τοῦ ἀειμνήστου ΙΑΚΩΒΟΥ Πρωτοψάλτου. π. χ.

η λη η της πα α νη γυ υ υ ρι

του ου ου Σω ω ω ω ω ω ω γω ω ω του

κ. λ. π.

ου Σω ω τη η η

Ἡ ἀνάλυσις τῆς Πεταστῆς μετὰ κλάσματος, ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ἔχει περίπου ὡς ἑξῆς: π. χ.

Δο ξα α σοι τω δει ει

σοι τω δει ει

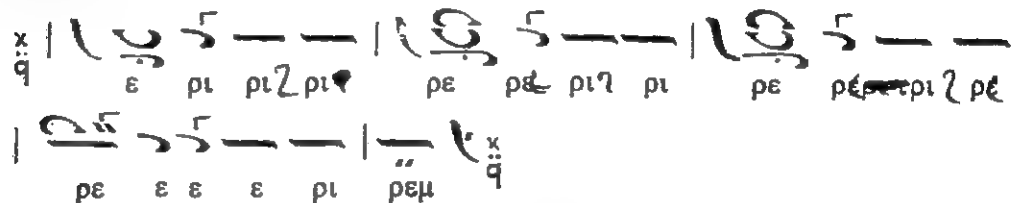
Ἡ ἀνάλυσις τῆς Πεταστῆς ἄνευ κλάσματος ἔχει περίπου ὡς ἑξῆς:

Μηπρο σευ ξω

Ἡ Πεταστὴ καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον σύστημα τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς σχῆμα καὶ ὄνομα εἶχε, καθὼς καὶ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν. Ἡ δὲ ἀνάλυσις τῆς μετὰ κλάσματος καὶ ἄνευ κλάσματος ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν γίνεται μετὰ τὰ κεντήματα ὡς ἀνωτέρω.

Ἡ ποιοτικὴ ἐνέργεια τῆς Πεταστῆς, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων σημείων ποιότητος, δύναται νὰ παρασταθῇ διὰ ζώσης μόνον φωνῆς.

Εἰς τὰ κρατήματα, ἡ Ἀπόστροφος μετὰ γοργοῦ, κατόπιν τῆς Πεταστῆς μετ' Ἀντικένωμα καὶ Ἀπλῆν, λαμβάνει συλλαβὴν καὶ προφέρεται ἐκκρεμῶς πῶς καὶ ἀχωρίστως. π. χ.

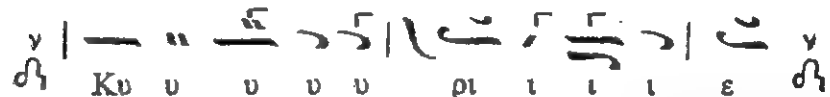

Ἄλλως οὐδόλως δέχεται ἡ Ἀπόστροφος συλλαβὴν.

Ἡ Πεταστὴ εὐρισκομένη πρό μιᾶς καὶ μόνης Ἀποστροφῆς μετὰ γοργοῦ δὲν δέχεται οὔτε ψηφιστὸν οὔτε κλάσμα, πλὴν μιᾶς καὶ μόνης θέσεως τὴν ὁποῖαν οἱ Διδάσκαλοι τῆς μουσικῆς δὲν ἐξήγησαν π. χ.

καὶ ἡ ἐξήγησις τῆς ὥς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν γίνεται περίπου ὥς ἐξῆς: π.χ.

Ὅλαι δὲ αἱ φθοραὶ τῶν ἤχων τίθενται καὶ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ἀδιακρίτως κατὰ τὴν περίστασιν. Ἡ ὕφεσις τίθεται ἄνωθεν. Δίεσις δὲν τίθεται εἰς τὴν Πεταστὴν λόγῳ ὅτι ἐπακολουθεῖ κατιῶν χαρακτήρ πάντοτε.

3ον Περὶ τῶν Κεντημάτων (11).

Τὰ Κεντήματα (11) ὠνομάσθησαν οὕτω ἀπὸ τὸ ῥῆμα Κεντῶ, φανερώνει δὲ τὴν ἀνάβασιν τῆς φωνῆς ἐλαφράν (ἡπίως) βαθμιαίαν καὶ οὐχὶ ἐλευθέραν, ὥς εἰς τὸ ὀλίγον, ὕψωσιν τῆς φωνῆς καὶ θέλουσι νὰ συνέχηται ἡ φωνὴ καὶ νὰ μὴ χωρίζηται ὁ φθόγγος αὐτῶν ἀπὸ τοῦ προηγουμένου. Τὰ Κεντήματα (11) οὐδέποτε δέχονται ἰδίαν συλλαβὴν, πλὴν τῶν ἀσημάντων εἰς τὰ κρατήματα τῶν τερερισμῶν, κατὰ κανόνα δὲ ἐκτείνουν τὸ φωνῆεν τοῦ προηγουμένου χαρακτήρος. Ὅπου ἀπαιτεῖται Ὀλίγον, Κεντήματα δὲν τίθενται. Ἀντὶ Κεντημάτων ὁμοῦ τίθεται εἰς τινὰς περιπτώσεις Ὀλίγον. Κατὰ κανόνα ἐπεὶ ἀπὸ Κεντημάτων δὲν ἀκολουθοῦν Κεντήματα, ἔστω καὶ ἂν συνεχίζεται ἡ αὐτὴ συλλαβή. Τὰ Κεντήματα οὐδέποτε τίθενται εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ μέλους ἢ καταλήξεως, ὥς καὶ μετὰ τὴν Πεταστὴν, ἀλλὰ πάντοτε ἐν μέσῳ τῶν λοιπῶν χα-

ρακτῆρων καὶ εἶναι ἐξηρημένα ἐκ τοῦ πρὸ αὐτῶν χαρακτῆρος, εἰς τὸν ὁποῖον μεταβιβάζουσι καὶ τὴν ἔμφασιν των. Τίθενται δὲ πάντοτε ἐν συνεχεῖ ἀναβάσει ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συλλαβὴν μετὰ τοῦ πρὸ αὐτῶν χαρακτῆρος, δηλαδή ἐν παραθέσει. π. χ.

υ | — — — — | — — — — | — — — — | — — — — κλπ.
 9 Πα α ρα α Πα α α αν των η η μων

Ὅταν τὰ Κεντήματα τίθενται μετὰ τὸ ὀλίγον π. χ. — — ἢ ἄνωθεν αὐτοῦ π. χ. — — τότε καὶ εἰς τὴν πρώτην καὶ εἰς τὴν δευτέραν περιπτῶσιν, τὸ ὀλίγον δέχεται συλλαβὴν, ὅταν ὅμως τὰ Κεντήματα τίθενται κάτωθεν τοῦ Ὀλίγου, οὕτω: — — οὐδέποτε λαμβάνει τὸ ὀλίγον συλλαβὴν, ἀλλ' ἐπέκτασιν τῆς πρώην συλλαβῆς. Π. χ.

π | — — — — | — — — — | — — — — κ. λ. π.
 9 Πω ω ως Σε ε κη δε

Ὅσάκις ὅμως ἐπέρχεται σύγχυσις μεταξὺ Κεντήματος καὶ Κεντημάτων, τὰ Κεντήματα ἀντικαθίστανται διὰ τοῦ Ὀλίγου. π. χ.

π | — — — — | — — — — Ἡ γραφή αὕτη πρέπει νὰ γραφῇ ὡς
 9 Πω ως μη θαν μα

κάτωθι : Ἦτοι τὰ Κεντήματα θὰ ἀντικατασταθοῦν μὲ τὸ Ὀλίγον π. χ.

π | — — — — | — — — — κ. λ. π.
 9 Πω ως ως μη θαν μα

Πάντως τὰ Κεντήματα, ὅπως καὶ ἂν τεθῶσι, εἴτε ἄνωθεν, εἴτε κάτωθεν τοῦ Ὀλίγου, συλλαβὴν δὲν ἐπιδέχονται καὶ ἂν ἤθελε τύχη γοργὸν τοῦτο τίθεται διὰ τὰ Κεντήματα. π. χ. — — ἢ — —

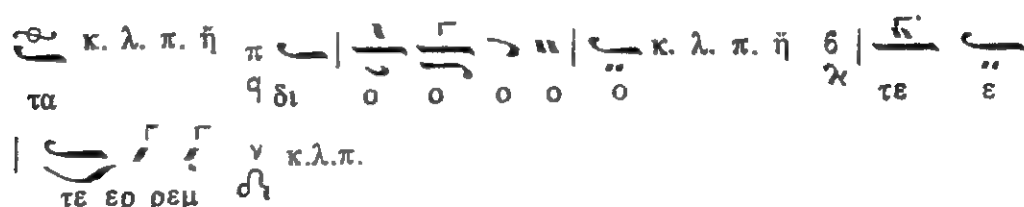
Παράδειγμα Δ — — — — | — — — — | — — — — κ. λ. π.
 9 Οι τα α α χε ε ε ε ε

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ Ἀργὸν, Τριημίargon καὶ Δίargon π. χ.

— — ἢ — — ἢ — —

Ὅταν τὰ Κεντήματα ὑπαιτῶσι βραδύτητα μεγαγαλυτέραν τοῦ ἐνὸς χρόνου μετὰ ζωηρότητος, τότε τίθενται μετ' αὐτῶν τὸ Ἴσον μετ' ἀναλόγων χρονικῶν σημείων αὐξανόντων τὸν χρόνον (Διπλῆν, Τριπλῆν).

Π. χ. 9 — — — — | — — — — | — — — — | — — — —
 9 με γα λυ υ υ υ υ υ υ υ υ υ υ νω

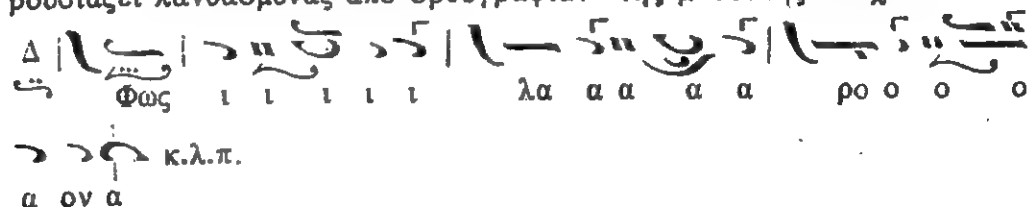
Ἐπίσης Κεντήματα οὐδέποτε ἐπακολουθοῦν μετὰ τὴν Ἀπόστροφον φέρουσιν γοργόν π. χ. | ἡ ὀρθή γραφή ἔχει

Δε ε ε σπο

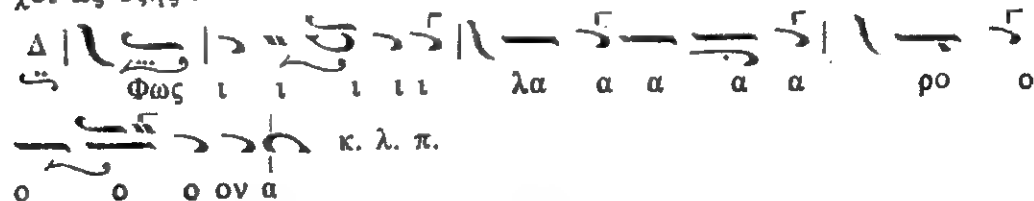
οὕτω :   κ. λ. π.

Δε ε ε σπο

Ὅμοίως Πεταστή με κλάσμα καὶ ψηφιστόν, ὅταν ἀκολουθεῖ Ἀπόστροφος με γοργόν μία καὶ μόνη εἶναι ἡ περίπτωσις αὐτὴ δρα (σελ. 147). Τὰς δύο ἀνωτέρω περιπτώσεις ὁ ἀείμνηστος Γ. Ραιδεστηνὸς εἰς τὸ ἀρχαῖον μέλος «Φῶς ἰλαρόν.....» (Μ. ἐβδομὰς σελ. 101) τὰς παρυσιαῖζει λανθασμένως ἀπὸ ὀρθογραφίαν τῆς μουσικῆς π. χ.

Ἡ ὀρθή γραφή ὅπως εἶναι καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα μουσικά κείμενα ἔχει ὡς ἐξῆς :

Δηλαδή ἀντὶ Κεντημάτων, τίθεται Ὀλίγον καὶ ἀντὶ Πεταστῆς με κλάσμα καὶ ψηφιστόν, τίθεται Ὀλίγον με Ἀντικένωμα καὶ Ἀπλῆν.

Οὕτως ἡ Πεταστή δὲν δέχεται, οὔτε ψηφιστόν, οὔτε κλάσμα ὅταν ἀκολουθεῖ Ἀπόστροφος με γοργόν πλὴν τῆς περιπτώσεως (σελ. 147).

Ἐρωτήσας ποτὲ τὸν ἀοίδιμον Κ. ΨΑΧΟΝ διὰ τὸν μακαρίτην Γ. Ραιδεστηνὸν μοῦ εἶπε ἐπὶ λέξει τὰ ἐξῆς: «Ὁ μακαρίτης Ραιδεστηνὸς ὑπῆρξεν ἄριστος καὶ λίαν καλλίφωνος πρωτοψάλτης, διακρινόμενος διὰ τὸ ἀρχαῖζον πατριαρχικὸν ὄφος, διαδεχθεὶς τὸν ΙΩΑΝΝΗΝ πρωτοψάλτην ἀποχωρήσαντα λόγῳ γήρατος, ἀλλὰ ἀπὸ θεωρίαν καὶ ὀρθογρα-

φίαν τῆς μουσικῆς ἦτο τελείως ἀνίδεος». Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν Μ. ἐβδομάδα του βλέπει τις πολλὰς ἀνορθογραφίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Μουσικὴν Κυψέλην Πέτρου καὶ Στεφάνου Λαμπαδαρίου, ὅπου δὲν παρατηροῦνται τοιαῦται ἀνορθογραφίαι. Ὅμοίως τὰ Κεντήματα χρησιμεύουσι καὶ διὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ κλάσματος, τοῦ Ὅμαλου καὶ τῆς Πεταστῆς μὲ κλάσμα.

Παραδείγματα 1) μὲ κλάσμα καὶ ἀνάλυσιν αὐτοῦ.

1/4 Την τι μι ω τε ε ε ε ραν την τι

2) μὲ Ὅμαλὸν καὶ ἀνάλυσιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν.

1/4 Πα σα πνο η Πα α σα πνο ο η

καὶ 3) Πεταστή μετὰ κλάσματος ἢ καὶ ἄνευ κλάσματος ὅρα ἀνάλυσιν (σελ. 146).

Ἐκ τῶν ἐγχρόνων ὑποστάσεων εἰς τὰ Κεντήματα () τίθεται μόνον τὸ γοργόν, τὸ δὲ Ἀργόν ἐν τῇ μοναδικῇ συνθέσει καὶ δὴ ἐν ταῖς τελικαῖς καταλήξεσι π. χ. ἢ ἢ

Ἐκ δὲ τῶν τροπικῶν ὑποστάσεων τίθενται τὸ Ἕτερον (Σύνδεσμος) καὶ τὸ ψηφιστὸν κατὰ τὴν περίστασιν, ὡς εἵπομεν. Πᾶσαι δὲ αἱ φθοραὶ τῶν ἤχων ὡς καὶ αἱ ὑφесоδιέσεις τίθενται ἄνωθεν καὶ κάτωθεν αὐτῶν.

4ον) ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΕΝΤΗΜΑΤΟΣ () ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ().

Ὅπως γνωρίζομεν τὸ μὲν Κέντημα ἔχει ὑπερβατὴν ἀνάβασιν δύο φθόγγων καὶ ἡ Ὑψηλὴ ἔχει ὑπερβατὴν ἀνάβασιν τεσσάρων φθόγγων. Ἀμφότεροι οἱ χαρακτήρες οὗτοι ὀνομάζονται πνεύματα καὶ ὡς πνεύματα δὲν τίθενται μόνοι των, ἀλλὰ συντίθενται μετὰ τῶν σωμάτων. Καὶ τὸ μὲν Κέντημα μηδενίζει τὴν ποσότητα τοῦ Ὀλίγου, ὅταν τεθῇ ὑπ' αὐτὸ ἢ μετ' αὐτὸ π. χ. ἢ , ὅταν ὁμως τεθῇ ἄνωθεν αὐτοῦ ἢ τῆς Πεταστῆς π. χ. ἢ συνεκφωνεῖται. Ἡ δὲ Ὑψηλὴ μηδενίζει μὲν τὴν ποσότητα τοῦ Ὀλίγου ἢ τῆς Πεταστῆς τιθεμένη εἰς τὸ δεξιὸν μέρος αὐτῶν π. χ. ἢ , συνεκφωνεῖται δὲ τιθεμένη εἰς τὸ ἀριστερόν

μέρος αὐτῶν π. χ. . Πάντως εἴτε μηδενίζεται, εἴτε συνεκφω-
νεῖται ἡ ποσότης τοῦ 'Ολίγου ἢ τῆς Πεταστής, ἡ ποιοτικὴ τῶν ἐνέργεια
διατηρεῖται ἀμείωτος. (Δηλαδή ἡ ζωηρότης τοῦ 'Ολίγου καὶ ἡ ἐν εἶδει
πετάγματος ποιοτικὴ ἐνέργεια τῆς Πεταστής).

'Απὸ τὰ χρονικὰ σημεῖα λαμβάνουν τὸ κλάσμα καὶ ἄνωθεν καὶ κά-
τωθεν τοῦ 'Ολίγου π. χ. με τὴν Πεταστήν μόνον

κάτωθεν αὐτῆς π. χ. . Ἡ Ἀπλὴ τίθεται πάντοτε κάτωθεν

με Ἀντικένωμα π. χ. ἢ κ. τ. λ. ἢ καὶ με τὴν Πεταστήν

. Ἡ Διπλὴ καὶ ἡ Τριπλὴ μόνον εἰς τὸ 'Ολίγον καὶ κάτωθεν
αὐτοῦ με Σύνδεσμον ἐὰν δὲν ἀλλάζῃ συλλαβὴ π. χ.

κ.λ.π.

Ἐὰν ἀλλάζῃ συλλαβὴ τότε δὲν τίθεται Ἔτερον (Σύνδεσμος). (ὄρα
εἰς τὴν πλοκὴν τοῦ Ἐλαφροῦ).

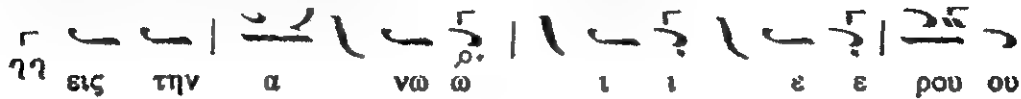
Β'. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΙΟΝΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ

1) περὶ τῆς Ἀποστροφῆς ().

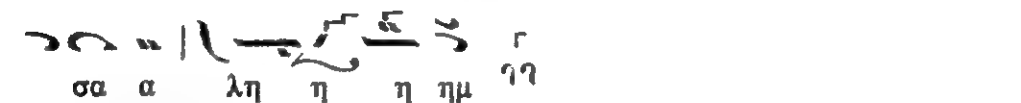
Ἡ Ἀπόστροφος ἔλαβε τὸ ὄνομα κατὰ τὸν Π. Κηλτσανίδην ἐκ τοῦ ἀπο-
στρέφω καὶ μᾶλλον ἐπιστρέφω πρὸς τὰ ὀπίσω (κάτω). Ὁ μουσικὸς οὗ-
τος χαρακτήρ ἐπενοήθη μετὰ τῶν πρώτων χαρακτήρων τοῦ Ἰσου ()
καὶ τοῦ 'Ολίγου (), διὰ τὴν κατάβασιν. Ἡ Ἀπόστροφος τίθεται ἐν
ἀρχῇ ἐν μέσῳ καὶ ἐν τέλει τοῦ μέλους ὅταν λαμβάνῃ ἀνάγκην καταβάσε-
ως ἐνὸς φθόγγου. Διὰ πᾶσαν συνεχῆ καὶ βαθμιαίαν κατὰ φθόγγον κατά-
βασιν, καθ' ἣν πᾶς φθόγγος λαμβάνει συλλαβὴν, ἢ καὶ πάντες οἱ φθόγ-
γοι εὐρίσκονται ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ συλλαβῇ μεταχειριζόμεθα τὴν Ἀπόστ-
ροφον, διότι καταβαίνει ἐλευθέρως ἓνα πρὸς ἓνα φθόγγον π. χ.

Ἡ ἀνάλυσις τῆς ἀνωτέρω γραμμῆς ἀρχεται ἀπὸ τοῦ Ὀλίγου, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἡ Ὑψηλὴ καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται τὸ ψηφιστὸν, διότι εἰς Ἀποστρόφους τὰ μὲν κλάσματα ἀντικαθίστανται διὰ τῶν ἴσων προτασσομένης τῆς βαρείας, αἱ δὲ Ἀπόστροφοι λαμβάνουσιν ἄνωθεν μὲν γοργὸν, κάτωθεν δὲ Ἀπλῆν.

Ὅταν εἰς τοὺς κατιόντας χαρακτῆρας γράφεται βαρεῖα, ὁ τελευταῖος ἀνιών χαρακτήρ δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὸ ψηφιστὸν, διότι μηδενίζεται ἡ τούτου ἐνέργεια καὶ γράφεται οὕτω ἀναλυτικῶς.

 εις την α νω ω ι ι ε ε ρου ου

 σα α λη η η ημ

Εἰς τὰ κρατήματα τῶν τερερισμῶν, αἱ Ἀπόστροφοι ἄνευ ἑτεροχρόνου γράφονται οὕτω :

 τε ρι ρε ρι ρι ρι ρε ρεμ

Ὅταν εἰς μίαν γραμμὴν εὐρεθῶσι τρεῖς Ἀπόστροφοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἀπαιτεῖ ζωηρότητα, τότε τίθεται τὸ ψηφιστὸν ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἀπόστροφος δὲν δύναται νὰ δεχθῇ ἀπ' εὐθείας ψηφιστὸν, χάριν συμμετρίας τίθεται ἐπὶ Ὀλίγου (ἐπειδὴ τὸ σῶμα τῆς Ἀποστροφῆς εἶναι δυσανάλογον μὲ τὸ τοῦ ψηφιστοῦ) καὶ ἀκολουθοῦν κατιόντες, τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ Ἐλαφρὸν οὕτω :

 τε ρι ρε ρι ρεμ

 τε ρι ρε ρι ρεμ

 τε ρι ρε ρι ρεμ

Ἡ Ἀπόστροφος ἐν συνθέσει δέχεται πάσας τὰς ἐγχρόνους ὑποστάσεις πλὴν τοῦ Ἀργοῦ, ὥς καὶ πάσας τὰς τροπικὰς τὸ δὲ Ἑτερον (—) ἢ μόνον, ἢ μετὰ διπλῆς ἢ καὶ τριπλῆς καὶ οὐδέποτε μεθ' ἀπλῆς, ἥτις τίθεται μόνη καὶ μὲ Ἀντικένωμα. Πᾶσαι αἱ φθοραὶ τῶν ἤχων τίθενται ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τῆς Ἀποστροφῆς κατὰ τὴν περίστασιν, ὥς καὶ αἱ ὕφεσοδιέσεις.

2ον Περὶ τῆς Ὑπορροῆς (ς)

Ἡ ἐνέργεια τῆς Ὑπορροῆς εἶναι ὅτι οἱ δύο αὐτῆς φθόγγοι συνεχῶς καταβαίνουνσιν, ἀπαγγελλόμενοι ἄνευ τομῆς ἢ διακοπῆς τῆς φωνῆς μεταξὺ τοῦ φθόγγου τοῦ πρὸ αὐτῆς χαρακτηῖρος καὶ τῶν δύο αὐτῆς φθόγγων, ἑλαφρῶς καὶ ὥς ὑπορρέουσα. Οὕτω :

π | και γα αρ μει ει ει ει ει ει ει ει ει
ει κ.λ.π.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω γραμμὴν δηλαδὴ δέον νὰ προφέ-
ρωνται ἅπαντες οἱ φθόγγοι διὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς εἰσπνοῆς, μὴ ἐπιτρε-
πομένης διακοπῆς τῆς φωνῆς οὔτε μεταξὺ τῶν , οὔτε μεταξὺ τῶν
. Ὅταν τίθεται γοργὸν (ς) εἰς τὴν Ὑπορροήν, πάντοτε ἐννοεῖ-
ται διὰ τὸν πρῶτον φθόγγον τῆς καὶ γράφεται ἄνωθεν. Οὕτω .

Ὅταν εἰς τὸν δεύτερον αὐτῆς φθόγγον ἀπαιτῆται ζωηρότης ἢ ὀξύ-
της τότε τίθεται ἄνωθεν τῆς Πεταστῆς μέ κλάσμα. Οὕτω :

ρ | ε ε ε ι ε ε εκ των
κ. λ. π.

ἢ καὶ ἄνευ κλάσματος Οὕτω :

ρ | εν γη ε ρη η η η η η μω

Ὅταν ἀπαιτῆται κυματισμὸς ὀμαλὸς ἢ τραχὺς καὶ ἀνώμαλος, τότε μετὰ τὴν Ὑπορροήν τίθεται τὸ Ἴσον, συνδεδεμένον μετ' αὐτῆς διὰ Συνδέ-
σμου (Ἐτέρου) ἢ Ὀμαλοῦ . Ἡ Ὑπορροή με γοργὸν καὶ κά-
τωθεν Σύνδεσμος ἦτοι με Ἐλαφρὸν κυματισμὸν. Οὕτω :

Δ | οι οι οι οι οι οι χοι οι οι
κ. λ. π.

Ἐπίσης ἡ Ὑπορροή με δίγοργον καὶ Σύνδεσμον, ἦτοι με ἑλαφρὸν
κυματισμὸν.

Δ | οι οι οι οι οι οι οι
κ. λ. π.

ων λαμβάνει τὸ Γοργόν, Δίγοργον κ.λ.π. Τὴν Ἀπλὴν, Διπλὴν κ.λ.π. Ἐκ δὲ τῶν τροπικῶν ὑποστάσεων λαμβάνει μόνον τὸ Ἀντικένωμα μετ' Ἀπλῆν —, τὸ Ἑτερον — καὶ τὸ Ὀμαλὸν —.

3ον) ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΑΦΡΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΧΟΥΣ ΕΛΑΦΡΟΥ (32).

Τὸ Ἐλαφρόν καταβιβάζει δύο φωνάς, υπερβατῶς μετ' ἐλαφρότητος, δι' ὃ καὶ ὠνομάσθη Ἐλαφρόν. Διὰ τὴν σύνθεσιν ἐλαφροῦ μετ' Ὀλίγον ἢ Πεταστήν ἰσχύουν ὅσα καὶ διὰ τὴν Ἀπόστροφον.

Τὸ Ἐλαφρὸν ἐπιδέχεται πάντοτε ἰδιαιτέραν συλλαβήν.

Συνεχές ελαφρόν λέγεται όταν της Ἀποστροφῆς ἐγγίζει τὸ Ἐλαφρόν π. χ. οὕτω: , τότε καταβαίνομεν συνεχῶς δύο μόνον φωνάς, τῆς μὲν πρώτης λαμβανομένης ὡσάν νά φέρῃ γοργόν καὶ εἶναι ἰσοδύναμον μὲ δύο Ἀποστροφούς τῆς πρώτης φερούσης γοργόν ἢ καὶ μὲ Ὑπορροήν φερούσης γοργόν. Οὕτω :

($\cup \cup = \cup \cup = \cup$). Ὅθεν ἡ τοιαύτη πλοκή τοῦ Ἐλαφροῦ μετὰ
τῆς Ἀποστροφῆς, ὡς εἵπομεν ἄνωτέρω, καλεῖται Συνεχές Ἐλαφρόν.
Μεταξὺ οὗτος τοῦ Συνεχοῦς Ἐλαφροῦ

Μεταξὺ ὁμῶς τοῦ Συνεχοῦς Ἑλαφροῦ, τῆς Ὑπορροῆς φε-
ρούσης γοργόν, καὶ τῶν δύο Ἀποστρόφων, φέρουσας τῆς πρώτης γορ-
γόν, ὑπάρχει θεωρητικὸς λόγος ὁ ἑξῆς: Ὅτι εἰς μὲν τὸ Συνεχές
Ἑλαφρὸν τίθεται συλλαβή, ἣτις προφέρεται εἰς τὴν πληξίν τοῦ Ἑλαφ-
ροῦ, εἰς δὲ τὴν Ὑπορροήν οὐχί, ἀλλ' ἐπέκτασιν τοῦ φωνήεντος τῆς συλ-
λαβῆς. Εἰς δὲ τὰς δύο Ἀποστρόφους τίθεται συλλαβή καὶ εἰς τὴν πρώτην
καὶ εἰς τὴν δευτέραν Ἀπόστροφον.

Παραδείγματα 1) (μὲ Συνεχές Ἐλαφρόν $\rightarrow \infty$).

[illegible]

2) (μέ Υποροήν) π. χ. π | ε | υ | υ | ρ | ι | ι | ε

καὶ 3 (μὲ δύο Ἀποστροφούς)

π ϵ ρ χ ο με νος ο Κυ υ ρι ι ος

Εἰς τὰ Κρατῆματα τῶν νετανισμῶν ἀπαραιτήτως τίθεται Συνεχὲς

Ἐλαφρόν ($\sim \sim$). Οὕτω :

π | $\sim \sim \sim$ | $\sim \sim \sim$ | $\sim \sim \sim$ | $\sim \sim \sim$ | $\sim \sim \sim$
 κε ε ε γα κε κε ε γγα γα κε κε
 $\sim \sim \sim$ | $\sim \sim \sim$ | $\sim \sim \sim$ π
 ε γγα γα κε γα

Τὸ Ἐλαφρόν ἐκ μὲν τῶν ἐγχρόνων ὑποστάσεων δέχεται πάσας, πλὴν τοῦ Ἀργοῦ, καὶ τὴν Ἀπλὴν μόνον μετ' Ἀντικενώματος. Διπλὴν δὲ ἢ Τριπλὴν μεθ' Ἐτέρου (Συνδέσμου) καὶ ἄνευ Ἐτέρου, ὅταν ἢ μετὰ τὸ Ἐλαφρόν Ἀπόστροφος λάβῃ συλλαβὴν. Παραδείγματα.

1) Ἀπλὴ μετ' Ἀντικενώματος εἰς τὸ Ἐλαφρόν μετὰ Πεταστὴν. Οὕτω :

ν | $\sim \sim \sim$ | $\sim \sim \sim$ | $\sim \sim \sim$ | $\sim \sim \sim$
 δλ τε ε ε ρι ρε ε ε ρι ρε ε ε ρι
 $\sim \sim$ ν
 ρεμ δλ

2) Διπλὴ μεθ' Ἐτέρου, ὅταν ἢ μετὰ τοῦ Ἐλαφροῦ Ἀπόστροφος δὲν λαμβάνει συλλαβὴν. Οὕτω :

ν | $\sim \sim$ | $\sim \sim$ | $\sim \sim$ | $\sim \sim$ | $\sim \sim$ ν
 δλ λο γο ον λο γο ον α α γα α θον δλ

3) Διπλὴ ἄνευ Ἐτέρου ὅταν ἢ Ἀπόστροφος λαμβάνει συλλαβὴν. Οὕτω :

ν | $\sim \sim$ | $\sim \sim$ | $\sim \sim$ | $\sim \sim$ | $\sim \sim$ ν
 δλ Μνη σθη η σο μνη σθη η σο ο ο μαι

Ἐπίσης πρὸ τοῦ Συνεχοῦς Ἐλαφροῦ, ἢ τῆς Ὑπορροῆς φερούσης γοργόν, ὅσας ἐχομεν ποσοτικὸν χαρακτήρα ἄνευ ἑτεροχρόνου, εἴτε ἐν θέσει, εἴτε ἐν ᾄρσει. ἀπαραιτήτως θὰ εἶναι Ὀλίγον μετὰ ψηφιστόν. (ὄρα παραδείγματα σελ. 139).

Ἀπὸ δὲ τὰς τροπικὰς ὑποστάσεις δέχεται πάσας πλὴν τοῦ Ἐνδοφώνου, καθὼς καὶ πάσας τὰς φθορὰς τῶν ἤχων ἄνωθεν ἢ κάτωθεν αὐτοῦ κατὰ τὴν περίστασιν.

4ον ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΑΜΗΛΗΣ (\sim).

Ἡ Χαμηλὴ ἐκ πάντων τῶν κατιόντων χαρακτήρων καταβιβάζει τὴν φωνὴν ὑπερβατικῶς περισσότερον, ἥτοι μετὰ τὴν χαμηλὴν καταβαίνομεν τέσ

σaras (4) φωνὰς ὑπερβατῶς. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆς εἶναι ὡς ἡ τοῦ Ἐλαφροῦ καὶ τῆς Ἀποστρόφου, τίθεται δηλαδή καὶ εἰς τὸ Ὀλίγον καὶ εἰς τὴν Πεταστήν καὶ ὑποτάσσει αὐτάς. Ἀπασαὶ δὲ αἱ φθοραὶ τῶν ἡχων ἀπαρ-
λάκτως τίθενται καὶ εἰς τὴν Χαμηλήν, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους χαρακ-
τήρας. Ἡ Χαμηλὴ ἐπιδέχεται πάντοτε ἰδιαιτέραν συλλαβὴν καὶ τὸ μέλος
δύναται ν' ἀρχίσῃ μὲ Χαμηλήν. Οὕτω ;

$\frac{x}{q} \mid \frac{4}{\text{Θαυ}} \mid \frac{3}{\text{μα}} \mid \frac{7}{\text{στη}} \mid \frac{7}{\text{η}} \mid \frac{7}{\text{η}} \mid \text{κ.λ.π.} \mid \frac{x}{q} \mid \frac{3}{\text{Γε}} \mid \frac{1}{\text{ε}} \mid \frac{1}{\text{ε}} \mid \frac{3}{\text{ε}} \mid \frac{7}{\text{ε}}$
 $\frac{7}{\text{ε}} \mid \frac{7}{\text{ε}} \mid \text{κ.λ.π.}$

ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΠΟΣΟΤΗΤΟΣ.

1) Ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω ποσοτικούς χαρακτηῖρας τὸ Ἴσον , τὸ Ὀλίγον , ἡ Πεταστή , ἡ Ἀπόστροφος , τὸ Ἐλαφρὸν , καὶ ἡ Χαμηλὴ δέχονται ἰδιαιτέραν συλλαβὴν λέξεως καὶ ἐκφέρουν τὴν φωνὴν χωριστὰ, δηλαδὴ αὐτοτελῶς καὶ ἀσχέτως πρὸς τὸν προηγούμενον καὶ τὸν ἐπόμενον χαρακτηῖρα, δι' ὃ καὶ ὀνομάζονται Κύριοι χαρακτηῖρες.

2) Ἀπὸ τοὺς ποσοτικούς χαρακτηῖρας, ἰδιαιτέραν ποιοτικὴν ἐνέργειαν, δεικνύει ἡ Πεταστή \cup , τὰ κεντήματα \cup καὶ ἡ Ὑπορροή \cup . Καὶ ἡ μὲν Πεταστή \cup , ἀκολουθουμένη πάντοτε ὑπὸ κατιόντων χαρακτηῖρων, ἐκφέρει τὸν φθόγγον μὲ κύκλον ἐν εἶδει πετάγματος πρὸς τὰ ἄνω.

Τὰ δὲ Κεντήματα δὲν δέχονται ποτὲ ἰδιαιτέραν συλλαβὴν, ἀλλὰ μόνον συνεχίζουν τὴν προηγουμένην συλλαβὴν ἥτιώς (μαλακῶς).

Διὰ τοῦτο ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν προηγούμενον χαρακτήρα καὶ ἐκφέρουν τὴν φωνὴν ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸν προηγούμενον φθόγγον, μὲ ὀλιγωτέραν ἐκείνου ζωνρότητα, χωρὶς νὰ χωρίζεται ἡ φωνὴ των οὔτε ἀπὸ τὸν προηγούμενον, οὔτε ἀπὸ τὸν ἐπόμενον χαρακτήρα. π. χ.

π | \hookrightarrow " | \equiv \hookrightarrow \hookrightarrow | \curvearrowright κ.λ.π.
 \hookleftarrow ε ε Δο ο ο ξα

Ἡ φωνὴ τῶν Κεντημάτων εἶναι συνέχεια τῆς φωνῆς τοῦ Ὀλίγου. Προφέρονται δὲ ἀσθενέστερον ἀπὸ τὸ Ὀλίγον καὶ ἡ φωνὴ των δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ Ὀλίγου καὶ τῆς πρώτης Ἀποστροφου. Ὅμοιον τι πρὸς τὰ Κεντήματα συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὴν Ὑποροπὴν. Δὲν

δέχεται δηλαδή και αυτή ιδιαίτεραν συλλαβήν, αλλά επεκτείνει τὴν φωνὴν τῆς συλλαβῆς τοῦ προηγούμενου φθόγγου. Δὲν ἔχει δηλαδή αὐτοτελὴ ἐνέργειαν, ἀλλὰ πάντοτε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν προηγούμενον χαρακτήρα. Ἐκφέρει δὲ τοὺς δύο αὐτῆς φθόγγους ἐν συνεχείᾳ, χωρὶς διακοπῆν, ἀσθενέστερον ἀπὸ τὸν προηγούμενον χαρακτήρα.

Ὁ δεῦτερος φθόγγος τῆς Ὑπορροῆς ἀπαγγέλλεται πάντοτε εἰς τὴν θέσιν, ὅταν δὲν ἔχει γοργὸν (δρα σελ. 153 Περί Ὑπορροῆς 2) καὶ 3) Τὸ Κέντημα () καὶ ἡ ὕψηλῃ (), ὅπως δὲν γράφονται μόνα, ἀλλὰ πάντοτε ἐν συνθέσει μὲ Ὀλίγον ἢ Πεταστήν, οὕτω ἐπίσης δὲν ἔχουν ἰδικὴν τὴν ποιότητα, ἀλλὰ λαμβάνουν τὴν ποιότητα τοῦ Ὀλίγου ἢ τῆς Πεταστῆς, μετὰ τῶν ὁποίων εὐρίσκονται συντεθειμένα. Οὕτω :

 ἢ

Ἐνεκα τῆς διαφορᾶς, τὴν ὁποίαν δεικνύουν εἰς τὴν ἀπαγγελίαν οἱ ποσοτικοὶ χαρακτήρες διακρίνομεν αὐτοὺς εἰς τρεῖς κατηγορίας. 1) Εἰς σώματα, 2) εἰς πνεύματα καὶ 3) εἰς οὐδετέρους.

1) Τὰ σώματα εἶναι οἱ κύριοι χαρακτήρες. Ἦτοι τὸ Ἴσον, τὸ Ὀλίγον, ἡ Πεταστή, ἡ Ἀπόστροφος, τὸ Ἐλαφρὸν καὶ ἡ Χαμηλὴ. Ἦτοι ἐξ (6).

2) Τὰ πνεύματα εἶναι δύο τὸ Κέντημα καὶ ἡ Ὑψηλὴ.

καὶ 3) Τὰ οὐδέτερα εἶναι δύο τὰ Κεντήματα καὶ ἡ Ὑπορροή.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΕΓΧΡΟΝΩΝ ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΝ.

(ὡς πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ Κλάσματος, Ἀπλῆς, Διπλῆς καὶ χαρακτήρων.....) Τὸ κλάσμα , τιθέμενον ἄνωθεν ἢ κάτωθεν ὅλων τῶν χαρακτήρων πλὴν τῶν Κεντημάτων () καὶ τῆς Ὑπορροῆς (), διπλασιάζει τὴν χρονικὴν αὐτῶν διάρκειαν. Τὸ αὐτὸ κάμνει καὶ ἡ ἀπλῇ , ἥτις μόνῃ μὲν τίθεται μόνον ὑπὸ τὴν Ἀπόστροφον π. χ. καὶ Ὑπορροὴν , μετὰ δὲ τοῦ Ἀντικενώματος π. χ. ὅφ' ὅλους τοὺς χαρακτήρας πλὴν τῶν Κεντημάτων (), μὴ ἐπιδεχομένων χρονικὴν παράτασιν πλέον τοῦ βραχέος χρόνου. Ἐδῶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: διατί διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν μεταχειριζόμεθα δύο διαφορετικὰ σημεία; Διότι καίτοι δὲν διαφέρουσι χρονικῶς, διαφέρουσι ὁμως κατὰ τὴν γραφὴν καὶ ἐκτέλεσιν. Εἰς τὸ Μέγα θεωρητικὸν τοῦ Χρυσάνθου καὶ εἰς τὴν § 120 ἀναγινώσκομεν ὅτι : «ὁ φθόγγος τοῦ χαρακτήρος, ὅστις ἔχει τὸ κλάσμα, ἐξοδεύει δύο χρόνους καὶ ἐν τῇ χρονοτριβῇ κυματίζεται ¹⁾ τρόπον τινά

1) Ἡ λέξις κλάσμα παράγεται ἐκ τοῦ ρήματος κλάω—ῶ (= θράωω, τσακίζω κ.λ.π. ἐξ οὗ καὶ ἡ μεταβυζαντινὴ ὀνομασία τοῦ κλάσματος τσάκισμα).

159
ἢ φωνή». Προκειμένου όμως περί τῆς Ἀπλῆς, γράφει ἀπλῶς ὅτι αὕτη
αὐξάνει κατὰ ἓνα χρόνον τὴν διάρκειαν τοῦ ὕφ' ὃν τίθεται χαρακτῆρος,
ἐξ οὗ συνάγομεν ὅτι πλὴν τῆς ἀπλῆς παρατάσεως τῆς χρονικῆς διαρκείας
τοῦ φθόγγου ὕφ' ὃν τίθεται κατὰ ἓνα χρόνον, οὐδεμίαν ἄλλην τροπικὴν
ἐνέργειαν, ἔχει αὕτη.

Συμφωνούντες με τὸ πνεῦμα τοῦ Χρυσάνθου, ὡς πρὸς τὴν τροπικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κλάσματος, καὶ τῶν λοιπῶν χρονικῶν σημείων, ἀνέλαβον τὴν διδασκαλίαν τοῦ πρακτικοῦ μέρους τῆς καθ' ἡμᾶς μουσικῆς οἱ δύο ἑτεροὶ Διδάσκαλοι καὶ συνεργάται αὐτοῦ. Ὁ Γρηγόριος ὁ πρωτοψάλτης καὶ ὁ Χουρμούζιος ὁ χαρτοφύλαξ τῶν Πατριαρχείων π. χ.

$\frac{\Delta}{\delta} \chi_a = \frac{1}{\alpha} \left(\frac{\Gamma}{\gamma} \right)_{\alpha\alpha} = \text{ἀνάλυσις}$

Τὸν τρόπον ὁμοίως τοῦτον τῆς ἀνάλυσης

Τὸν τρόπον ὁμοῦ τοῦτον τῆς ἀναλύσεως τοῦ κλάσματος, ὅστις καθ' ἡμᾶς εἶναι καὶ ὁ ἀκριβέστερος, δὲν καθιέρωσαν ὡς μοναδικὸν οἱ Διδάσκαλοι, ἀλλ' ἀνέλυνον τοῦτο καὶ ἀπλούστερον συχνάκις π. χ. τὴν θέσιν:

π | ε ε κε γα γα κε γα κε ε κε γα γα κε ε x
q | ανέλουν ούτω : π | ε ε κε γα γα α κε γα α κε ε x
q

Ὅθεν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ κλάσματος παρουσιάζει διαφορετικὴν τροπικὴν ἐνέργειαν τῆς Ἀπλῆς, ὥς καὶ διαφορὰν γραφῆς. Δηλαδή εἰς τὸν χαρακτῆρα ὅπου τίθεται τὸ κλάσμα δὲν τίθεται ἡ Ἀπλῆ μόνη της, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Ἀντικενώματος π. χ. ($\frac{\quad}{\quad}$ ἢ $\frac{\quad}{\quad}$). Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὅπου τίθεται μόνη της π. χ. ($\frac{\quad}{\quad}$ ἢ $\frac{\quad}{\quad}$), οὐδεμίαν τροπικὴν ἐνέργειαν ἔχει, ἀλλὰ ἀπλῶς αὐξάνει κατὰ ἓνα χρόνον τὴν χρονικὴν διάρκειαν. Οὕτω αἱ δύο αὗται χρονικαὶ ὑποστάσεις ($\frac{\quad}{\quad}$ καὶ $\frac{\quad}{\quad}$) κατ' οὐδὲν διαφέρουσι χρονικῶς. ἀλλὰ τροπικῶς μόνον καὶ κατὰ τὴν γραφὴν διαφέρουσι.

Διὰ δὲ τὰ ἄλλα χρονικά σημεῖα καὶ τῶν τριῶν κατηγοριῶν ἔχει γίνῃ λόγος ἑκτενὴς μὲ παραδείγματα καὶ γυμνάσματα εἰς τὰ κεφάλαια Ε', Η' καὶ Θ'.

Σημείωσις: Διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς ὀρθογραφίας τῆς Βυζαντινῆς μουσι-

2) Όταν μετά τὸ Ἴσον ἀκολουθῇ Ἀπόστροφος, μέ Ἀπλὴν καὶ γόν ἢ καὶ ἄνευ γοργοῦ, τότε ἀπαραιτήτως πρὸ τοῦ Ἴσου τίθεται βαρ Οὕτω: | _ > ἢ | _ 5

3ον) Όταν ἀκολουθοῦν τρία Ἴσα πού τὸ δεύτερον φέρει γοργόν κάτωθεν τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου Ἴσου εὐρίσκεται Ὁμαλὸν, ἀπαραιτὴ ἔμπροσθεν τοῦ πρώτου Ἴσου τίθεται καὶ βαρεῖα. Οὕτω: _ 5 5 5 ἔννοεῖται ἔχοντα τὴν αὐτὴν συλλαβὴν.

Παράδειγμα μὲ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην περίπτωσιν.

Δο ξα α σοι οἱ δὲ τω δει εἰ ξα αν τί
το ο φω ω ως δὲ κ. λ. π.

Καὶ 4ον) Όταν πολλαὶ Ἀπόστροφες λαμβάνουν ἀνά δύο τὴν αὐτὴν συλλαβὴν, τότε πρὸ ἐκάστου ζεύγους Ἀποστροφῶν τίθεται βαρεῖα. Οὕτω:
αλ λε πε στη η προς α αυ τας ο ο
α α αγ γε

Βαρεῖα οὐδέποτε τίθεται πρὸ τοῦ Ἴσου, ὅταν μετ' αὐτὸ ἀκολουθῇ Συνεχὲς ἑλαφρόν ἢ Ὑπορροή φέρουσα γοργόν. Οὕτω:
π 9 προς Κυ ρι ο ο ον ε κε ε κ.λ.π. (δρυσελ. 128)

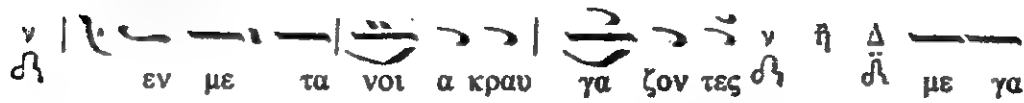

2ον Τὸ Ψηφιστὸν

Τὸ Ψηφιστὸν δίδει ζωηρότητα εἰς τὸν φθόγγον τοῦ χαρακτηῖρος κάτωθεν τοῦ ὁποίου τίθεται καὶ συνδέει αὐτὸν μὲ τὸν προηγούμενον τῶν ζητῶν ἔμπροσθεν κατιόντας πάντοτε καὶ ἰσοχρόνους αὐτοῦ χαρακτηῖρας.

Τὸ Ψηφιστὸν τίθεται κάτωθεν τοῦ Ἴσου καὶ τῶν ἄλλων ἀνιόντων χαρακτήρων Ὀλίγου καὶ Πεταστής, πλὴν τῶν Κεντημάτων. Τίθεται δὲ καὶ κάτωθεν τῶν κατιόντων χαρακτήρων, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει με-
ταξὺ τοῦ κατιόντος χαρακτηῖρος καὶ τοῦ Ψηφιστοῦ παρατίθεται τὸ Ὀλίγον —, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἔχει ἐνέργειαν ἀλλὰ τίθεται, διότι τὸ μέγε

θος τῶν κατιόντων χαρακτήρων εἶναι δυσανάλογον πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ Ψηφιστοῦ. Π.χ. Οὕτω:

Φράσεις μὲ Ψηφιστὸν εἰς κατιόντας χαρακτῆρας.

 εν με τα νοι α κραυ γα ζον τες

 λυ υ υ υ υ νο ο ο με ε ε ε ε ε

 ε ε ε ε ε ε ε ε εν

Ὅμοιως τίθεται κάτωθεν τοῦ Ἰσου ἢ τοῦ Ὀλίγου Ψηφιστὸν, ὅταν ἀκολουθῇ Ὑπορροή μὲ γοργὸν ἢ Συνεχὲς ἑλαφρὸν. Οὕτω: Π. χ.

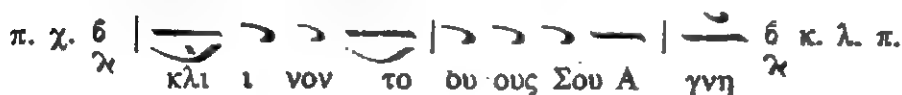

Ὅμοιως εἰς τὴν σύνθεσιν τὸ Ψηφιστὸν ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ Ὀλίγου, ἐνφ εἰς τὰς συνθέσεις ἢ ἢ ἢ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν Κεντημάτων ὡς ὀξεῖα. Ἐπίσης ἐν τῇ συνθέσει αὐτῇ, ὅταν ὁ ἐπόμενος φθόγγος γίνεται ἀρχὴ (θέσις) τοῦ μετρικοῦ ποδός, τὸ Ψηφιστὸν δὲν ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν Κεντημάτων ὡς ὀξεῖα, ἀλλ' ἐνεργεῖ ὡς βαρεῖα ἐπὶ τοῦ ἐπομένου φθόγγου. Π. χ.

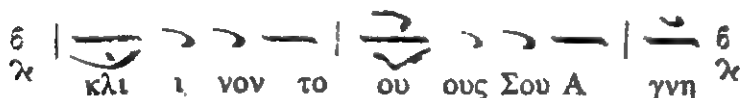

 ι α α α α μα α α α τα

δηλαδὴ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς συλλαβῆς (μα).

Ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ἐπομένου φθόγγου ἐνεργεῖ τὸ Ψηφιστὸν ὡς βαρεῖα, ὅταν ὁ φθόγγος οὗτος (δηλαδὴ ὁ ἐπόμενος) δέχεται ἔντονον συλλαβὴν

π. χ.
 κλι ι νον το ους Σου Α γνη

ὁπότε ἡ γραφὴ αὕτη ὡς ὀρθότερα δύναται νὰ γραφῇ οὕτω:

 κλι ι νον το ους Σου Α γνη

Δηλαδὴ τὸ Ψηφιστὸν ἐνεργεῖ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ δεχομένου αὐτὸ Ὀλίγου,

ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπομένης Ἀποστροφῆς δεχομένης τὴν ἔντοναν συλλαβὴν (οὐς). Ὅμοίως Ψηφιστὸν τίθεται ὑπὸ τὸ Ἴσον ἢ τὸ Ὀλίγον, ὅταν ἀκολουθοῦν δύο τοῦλάχιστον Ἀπόστροφοι ἰσόχρονοι τοῦ Ὀλίγου π. χ.

π \overline{X} | $\overline{\text{με}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ | $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ | $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ | $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ \overline{X} $\overline{\text{κ.λ.π.}}$
 9

Ἐπίσης ὑπὸ τὸ Ἴσον ἢ τὸ Ὀλίγον τίθεται ψηφιστὸν ὅταν ἀκολουθῇ Ὑπορροή μὲ γοργόν. Π. χ. Φράσις ἐκ τοῦ «Ἄξιον ἐστίν....» Ἀνθίμου τοῦ Ἀρχιδιακόνου.

γ $\overline{\text{την}}$ $\overline{\text{ον}}$ $\overline{\text{τω}}$ $\overline{\text{ω}}$ $\overline{\text{ως}}$ $\overline{\text{θε}}$ $\overline{\text{ο}}$ $\overline{\text{το}}$ $\overline{\text{ο}}$ $\overline{\text{ο}}$ $\overline{\text{ο}}$ $\overline{\text{κον}}$ $\overline{\text{Σε}}$
 77
 $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{με}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{γα}}$ $\overline{\text{α}}$ $\overline{\text{α}}$ $\overline{\text{λυ}}$ $\overline{\text{υ}}$ $\overline{\text{νο}}$ $\overline{\text{με}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$
 $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{εν}}$

Σημ. Τὸ Ψηφιστὸν $\overline{\text{—}}$ καὶ ἡ βαρεῖα $\overline{\text{—}}$ δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι καὶ τονιστικά σημεῖα, διότι χρησιμεύουσι διὰ τὸν τονισμόν τῶν χαρακτήρων.-

3ον Τὸ Ὅμαλόν $\overline{\text{—}}$

Τὸ Ὅμαλόν $\overline{\text{—}}$, κληθὲν κατ' εὐφημισμὸν οὕτω προξενεῖ, εἰς τὸν χαρακτήρα ὑπὸ τὸν ὁποῖον τίθεται, ἀνώμαλον καὶ τραχὺν κυματισμὸν τῆς φωνῆς ἐπὶ τὸ δξὺ, οὕτως ὥστε ἡ φωνὴ νὰ ἐγγίξη λίαν ταχέως τοῦ ἀμέσως δξέως φθόγγου.-

Π. χ. γ $\overline{\text{—}}$ $\overline{\text{—}}$ $\overline{\text{—}}$ $\overline{\text{—}}$ $\overline{\text{—}}$ $\overline{\text{—}}$ $\overline{\text{—}}$ ἡ ἐνέργεια τοῦ Ὅμαλου ἀναλύεται
 81 τε ε ε ε ε 81
 κατὰ προσέγγισιν ὥς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν οὕτω:

γ \overline{X} | $\overline{\text{τε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ $\overline{\text{ε}}$ 81

Ἐάν ὅμως τὸ Ἴσον δὲν ἔχῃ γοργόν, ὅτε καὶ ἀπαιτεῖ νὰ ἐπακολουθῇ κατιῶν χαρακτήρ (Ἀπόστροφος), τότε τὸ Ὅμαλόν ἐνεργεῖ ὥς δξεία ἐπὶ

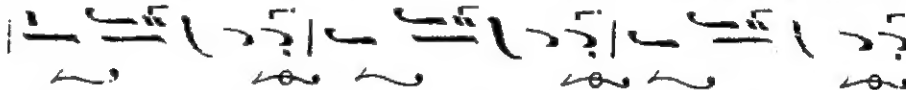
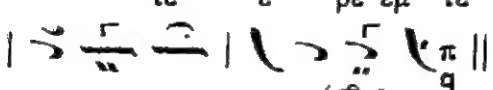
2) Π. χ. = 'Ανάλυσις

Καί εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω θέσεις ἡ ἐνέργεια τῆς βαρεῖας πίπτει ἐπὶ τῆς τελευταίας 'Απλῆς, μεθ' ἣν ἀκολουθεῖ κατὰβασις καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ 'Ισου τοῦ ὁποίου προγράφεται. (Ὅρα παραδείγματα γραφῆς με' ἀνάλυσιν καὶ τῶν τριῶν περιπτώσεων σελίς. 133).

Καὶ δὸν Τὸ 'Ενδόφωνον ἢ Ρινόφωνον

Τὸ 'Ενδόφωνον ἢ Ρινόφωνον () τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις εἶναι σπανιωτάτη σήμερον, τίθεται εἰς χαρακτήρα φέροντας τὰς συλλαβὰς (ἐμ) καὶ (ἐν) καὶ ἐκτελεῖται διὰ τῆς ρινὸς κεκλεισμένων τῶν χειλέων.

Συναντᾶται δὲ εἰς κρατήματα παλαιῶν Διδασκάλων (τερερισμοὺς).

Π. χ. π
 τε ε ρε εμ τε ε ρε εμ τε ε ρε εμ

 τε ε ρι ρε εμ

Με τοὺς ἀνωτέρω ἐκφραστικοὺς καὶ ἀναλυτικοὺς χαρακτήρας, ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν, δύναται ὁ καλῶς κατηρτισμένος μουσικός νὰ ἀποδώσῃ ἐν τῇ ψαλμῳδία ὅλα τὰ ποικίλα ἰδιώματα τῆς μουσικῆς ποιότητος, ἥτοι τὸ ἔντονον τῆς φωνῆς, τὸ κυματοειδές, τὸ ἥπιον, τὸ τραχὺ κ.λ.π. ὥστε διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν αὐτῆς νὰ ἀκούηται τὸ μέλος ἐκφραστικόν, εὐχάριστον καὶ λίαν τερπνόν. Χωρὶς ὁμῶς νὰ γίνεται κατάχρησις τῶν ἀναλυτικῶν γραμμῶν, ὡς πρὸς τὴν γραφήν, αἵτινες θέσιν ἔχουν εἰς τὰ δημώδη ᾄσματα. Ἄνευ αὐτῶν, τὸ μέλος θὰ ἦτο ξηρὸν καὶ τρόπον τινὰ ἄψυχον. Ἐγγένει ἡ ποιότης ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλαισθησίαν καὶ καλὴν μουσικὴν κατάρτισιν τοῦ Ἱεροψάλτου.

Ἡ δὲ ἐρμηνεία τῶν χαρακτήρων αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ μόνης τῆς φωνητικῆς διδασκαλίας, ἥτις διεσώθη εἰς ἡμᾶς ὡς φωνητικὴ παράδοσις διὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀριστέων ἐκτελεστῶν καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς.

Φωνητικὴν παράδοσιν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο ἦθος ὅλων ὁμοῦ τῶν μελωδικῶν μας τρόπων καὶ ἐνὸς ἐκάστου ἰδιαίτέρως, ὅφ' ὃ παρουσιάζονται τὰ εἰς ἓνα ἕκαστον τῶν ὀκτῶ ἡχῶν ἀναγόμενα πολυ-

ποίκιλα μέλη, εκτελούμενα ὁμως ὑπὸ μουσικῶν, κατεχόντων ἅπαντα τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, τῆς ἀπὸ στόματος εἰς στόμα διὰ μέσου τῶν αἰώνων διασωθείσης καὶ διὰ τῆς σημειογραφίας αὐτῆς εἰς σύστημα τέλειον ἀποκρυσταλλωθείσης. Τὴν παράδοσιν ταύτην κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦσι τὰ μουσικὰ διαστήματα ἑκάστου τῶν τριῶν μουσικῶν γενῶν, ἅτινα εἶναι φυσικὰ καὶ σταθερὰ, ὅπως καὶ τὰ δυνάμει τοῦ νόμου τῆς μελωδικῆς ἑλξεως εἰς καθ' ὠρισμένους, κανόνας κυμαινόμενα.

Ἐγγραφον ἐν ἔτει Σωτηρίῳ 1969 ἐν τῇ εὐκλείῃ τῶν Πατρῶν πόλει.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΑΝ. ΠΑΝΑΣ

Μουσικοδιδάσκαλος—Καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀρσακείῳ Παιδαγωγικῇ Ἀκαδημίᾳ Πατρῶν.